

5 kitapta
TARİKATLER

GÜNÜMÜZDE CEMAATLER

AHMET GÜNER

5

GÜNÜMÜZDE CEMAATLER

AHMET GÜNER

NURCULUK

«Beni, nefsimi kurtarmayı düşünen hodkâm bir adam mı sayıyorlar? Ben cemiyetin imanını kurtarmak yolunda dünyamı da feda ettim, ahiretimi de. Seksen küsur senelik hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Bütün ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, yahut memleket hapishanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim eza kalmadı. Divanı harplerde bir cani gibi muamele gördüm. Memleket memleket sürgüne yollandım. Defalarca zehirlendim. Türlü türlü hareketlere maruz kaldım...»

Bediüzzaman Said Nursî

Nurculuk, Said Nursî tarafından kurulan ve yönlendirilen dinî harekettir. Onun kitaplarının basılması, okunması ve yayılması şeklinde başlayan bu görüşlerin, bazı gizli toplantılar şeklinde evlerde gençlere öğretilmesi, kitapların toplu olarak okunması şeklinde gelişen Nurculuk bir tarikat değildir.

1945-1975 yılları arasında kamuoyunda, basında, politikacılar arasında ve parlamentoda en çok tartışılan, Türk adliyesini en fazla uğraştıran konuların başında «Nurculuk» geliyordu. Muhalefet, hükûmeti, «Nurculara göz yummak, hatta desteklemekle» suçluyor, basın, «Nurculuk» faaliyetlerine dikkati çekiyor, adliye, Nurcularla ilgili dosyalarla dolup taşıyor, yurdun çeşitli kent ve kasabalarında binlerce yaşlı-genç vatandaş «Nurculuk ayini» yaptıkları gerekçesiyle savcılığa veriliyor, tutuklamalar, yargılamalar birbirini izliyordu.

Üniversite mensubu bazı hukukçu profesör ve doçentler bu davalarda bilirkişi görevi yaparken, raporlarında, «Nurculuk» iddiasıyla yargılananların «teokratik devlet özlemi içinde» ol-

duklarını belirtirken, Diyanet'e mensup bazı din adamları mahkemelerde aksi yönde mütalaa veriyorlardı.

Nur, Nurcu, Bediüzzaman, Said Nursî, Risalei Nur, Nur Talebeleri gibi deyimler kamuoyunun kafasını iyice karıştırırken, kendilerine «Nurcu» denilenler de evlerde, polis veya jandarma baskını sonu yakalandıklarında en ufak direnç göstermiyor, cezaevlerine adeta «koşa koşa» gidiyorlardı. Orada aylarca kalıyor, duruşma safahatını tam bir teslimiyetle izliyor, beraat edince de -ki davaların büyük kısmı beraatle sonuçlanıyordu- yine hiçbir şey olmamış gibi Risalei Nur okumaya, ev toplantıları yapmaya devam ediyorlardı.

Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulu 20 eylül 1965'te «Nurculuk»la ilgili meşhur kararında bu akımı, mensuplarını ve Said Nursî ile eserlerini toptan mahkûm etmişti. Öte yandan, bu karardan önce ve sonra 300'den fazla mahkeme aynı konuda tam aksi kararlar vermişti, vermeye de devam ediyordu. Bunların arasında İstanbul Örfî İdare Komutanlığı 3 No'lu Askerî Mahkemesi de vardı. Bu mahkeme, kararında, «Başta Said Nursî olmak üzere birçok kimsenin Türk Ceza Kanunu'nun 163. maddesini, 6187 sayılı ve 1353 sayılı ve 677 sayılı kanunları, Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesini ihlal ettikleri iddiasıyla kanunî takibata maruz kaldıkları ve haklarında beraata, mahkemelerinin menine hükmolunduğu, takibata lüzum görülmediği, ele geçen kitapların, risalelerin ve sair evrakların sahiplerine iade olunduğu anlaşılmıştır» diyordu.

Yürürlükteki kanunlarda, Risalei Nur Külliyyatı'nı okumanın suç olup olmadığı, bir evde toplanıp bazı dinî konulu kitapları okumanın devlete karşı eylem sayılıp sayılmayacağı açısından değişik görüşler ileri sürülüyor, tartışmalar bitmiyordu.

Olay özetle şöyleydi: İkinci Meşrutiyet'ten Millî Mücadele'ye, Cumhuriyet'in ilk yıllarından çokpartili hayatın başladığı günlere kadar hareketli bir hayat geçirmiş olan Said Nursî adında bir adam, dinî bazı meseleleri kendi görüşüne göre yorumlayan, dinin önemini vurgulayan kitaplar, risaleler, mektuplar

yazmış, yazdırmış, bunlar da ülkenin çeşitli yerlerinde birtakım kimselerce çoğaltılıp toplu olarak okunmaya başlamış... Gittikçe çoğalan bu okuyucu kitlesi muhalefet partisinin, siyasî iktidarın, savcılıkların ve din kaynaklı örgütlenmeler karşısında her zaman hassas bazı çevrelerin ilgi ve dikkatini çekmiş ve olay adliyeye havale edilmiş...

Mahkemelerce bilirkşi olarak seçilen ve Diyanet'in de uzmanlıklarını onayladığı bazı kimselerin Nurculukla ilgili olarak verdikleri raporlarda söylenen şu: «Nurculuğun bir mezhep veya tarikat olmadığı, Risalei Nur adlı eserlerin Said Nursî adındaki zatın Kuranı Kerim ayetlerini ele alarak bazı dinî hakikatleri izah etmek için yazdığı şeyler olduğu, bunların okunmasında dinî, idarî veya kanunî bir mahzur görülmediği, dinen ve kanunen bir suç teşkil etmediği, tetkik neticesinde anlaşılmış olup...»

Öte yandan, Profesör Tarık Zafer Tunaya «Nurculuk Hakkında» ve «İslamcılık Cereyanı», Neda Armaner «Nurculuk», Profesör Çetin Özek «Türkiye'de Gerici Akımlar ve Nurculuğun İcyüzü» adlı kitaplarında «Nurculuğun, Cumhuriyet kanunlarına, laik rejime karşı ve İslam ilkelerine dayalı teokratik bir devlet kurmak isteyen gerici bir akım» olduğunu yazıyorlardı.

«Fakat hiç kimse, 20 yılı aşkın süredir 500 savcı ve 700 küsur yargıcı meşgul ederek 1 000'in üstünde insan hakkında tanzim edilen yüzlerce dosyayı, tutuklanan bu kadar insanı ve Nurculuk denilen bu akımı kendi sosyal nedenleri içinde inceleyecek tarafsız ve öfkesiz bir fikir hassasiyeti göstermiyor, mesele, çok ötelerinde olduğu halde, bir zabıta vakası basitliği içinde değerlendiriliyordu.»

Hiç kimse bu on binlerce insanın, böylesine bir teslimiyet, heyecan ve inatla savundukları değerlerin neler olduğunu, bunun, hangi sosyal ve kültürel ve hatta ekonomik bir boşluğun karşılığı olduğunu düşünmek zahmetine katlanmıyor, çok zaman olduğu gibi, bu olay da birtakım lehte ve aleyhte sloganlarla hükme bağlanıyordu.

SAİD NURSÎ'NİN KİŞİLİĞİ

Said Nursî 1873 yılında Bitlis'in Hizan İlçesi'ne bağlı Nurs Köyü'nde doğdu, isminin sonundaki Nursî kelimesi doğduğu yere izafeten verilmiştir. Yani «Nurslu Said» anlamına...

Araştırmacı bir zekâyâ, öfkeli ve cevval bir karaktere sahip olan küçük Said okuyup öğrenme aşkını kendinden büyük okuryazar ağabeyinin yardımıyla tatmin etmeye çalışıyor. Köyünde medrese yok. Civar köylere, kasabalara gidiyor, hocalar ve şeyhlerle görüşüyor, fakat başkalarını beğenmeyen, kendine aşırı güven duyan genç Said hiçbir çevre ve kişiyle anlaşamadığı için ciddî bir tahsil yapma imkânından da mahrum kalıyor.

Her şeyin esasını öğrenmek, tüm ilimlerle ilgilenmek genç Said'in başlıca özelliğidir. İstikrarsız günler birbirini kovalıyor. Kitaplara kapanıyor. Her şeyi herkesten iyi bilmek hırslı... Herkesle tartışmak, bazen de günlerce kimseyle konuşmamak, sonra da köy köy, kasaba kasaba dolaşarak kendine bir şeyler öğretecek kimseleri aramak gibi özellikleri dikkati çekiyordu.

Adı «Molla»ya çıkmıştır. Halk onu artık «Derin Hoca» olarak görmektedir. Yaşı henüz 17'dir. Mardin'de hükûmet aleyhine konuşmalar yapar. Jandarma ve hapishaneyle ilk tanışması böyle başlar. Bitlis'e gönderilir. Herkese çatmaktadır. Vali, kaymakam, paşa, ağa, eşraf ayırt etmez. Elinden hiç düşürmediği sadece din kitaplarıdır. Gelişen bu bilgisiyle kendine çevrede büyük şöhret sağlar. Tekrar Van'a gelir ve beş yıl kalır.

«Bediüzzaman» lakabını alması bu sıralardadır. Din ilimlerindeki bilgisi ve konuşma yeteneği nedeniyle verilen bu sıfat ömrünün sonuna kadar onun asıl tanıtıcı ismi olacak, «zamanın üstadı, zamanın harikası» anlamına gelen bu isimle anılacaktır.

Van valisinin teşvikiyle 32 yaşında İstanbul'a geliyor. Amacı, başkentin, her biri İslam dünyasının ünlüleri sayılan âlimleriyle tartışmak, kendini denemek. İstanbul'un siyaset, ilim ve din çevrelerine giriyor. Herkesle, her yerde, her konuda tartışıyor.

Sarıksız, sakalsız, kendine özgü garip bir kıyafetle İstanbul sokaklarında dolaşan Said, hem İttihatçılar'a, hem de onların muhalifi Sultan Abdülhamid'e karşıdır. 31 Mart Vakası'nda divanı harbe verilir. Uzak veya yakın, olaya bulaşan çok kimsenin sehpa da can verdiği bu davada beraat eder.

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim görevlilerinden Profesör Sina Akşin, 1970 yılında SBF yayınları arasında çıkan «31 Mart Olayı» adlı kitabında 31 Mart Vakası'nın, aslında İttihat ve Terakki'nin baskı, zulüm ve cinayetlerine karşı muhalefetin ve çeşitli hissiyatla hareket eden grup ve şahısların ayaklanmasından ibaret olduğunu, Bediüzzaman'ın yaptığı konuşmalarla askeri subaylarına karşı itaate davet ettiğini, divanı harpte ise beraat ettiğini teyit ettikten sonra şöyle diyor:

«Bediüzzaman da askere, ulülemre; yani subaylara itaatın faz olduğunu hatırlatıyordu. Bediüzzaman'ın diğer bir yazısı 'Cemiyetlere İhtarı Mühim', cemiyet ve fırkaların çeşitli zararlarını saydıktan sonra siyasete karışan kuruluşların ya birleşmesini ya da toptan kaldırılmasını öne sürüyordu».

Sözü geçen eserin 158. sayfasında da şunlar belirtiliyordu:

«Bundan sonraki iki yazı imzasız, üçüncüsü Said Kürdî'nin imzasını taşıyordu. Ama ikinci yazı yedinci gün «Mizan»da çıktığı için onun da Said Kürdî tarafından yazıldığını biliyoruz. Birinci yazının da onun tarafından yazılmış olması mümkündür. İlk yazı 'Asakire Hitap' askerler, subaylarına boyun eğmelerini öğretiyordu... Siyasete karışılmamalıydı. Bu inkılâp hareketleri ilaç, gibiydi, fazlası zararlı olurdu. Ayrıca, Avrupa'nın manevî istibdadı altında bulunmak bakımından ihtiyatlı ve ılımlı olmak gerekiyordu».

«31 Mart Vakası ve duruşmalardan sonra Said Nursî, İstanbul'dan ayrılıyor ve Batum yoluyla Van'a dönüyor. Sonra Şam'a gidiyor, oradan Rumeli'ye. Tüm düşüncesi Van'da bir medrese-üniversite açmaktır. Rusların Doğu'ya saldırması üzerine savaşa katılıyor. Sibiryâ'da iki yıl esir kalıyor. Firar ve Varşova-Viyana üzerinden İstanbul'a dönüş»

Olgunluk dönemindedir. Kendine rehber olarak Abdülkadir Geylanî ve İmamı Rabbanî'nin eserlerini ve yollarını seçmiştir. Mütareke günlerinde İstanbul'dadır. TBMM'nin açılışında bir süre Ankara'da kalıyor. Sonra, çok uzun yıllar kalacağı Van'a dönüyor.

Şeyh Said Ayaklanması'ndan sonra (bu ayaklanmayla ilgili olmadığı, hatta kendisine bu konuda başvurulara nasihat ettiği biliniyor) Burdur'a, sonra da Isparta'nın Burla Bucağı'na sürülüyor. İşte bu günlerde, sonradan büyük akisler uyandıracak «Nur Risaleleri» denilen eserlerini yazmaya başlıyor. İlk çevre, ilk talebeler... Nur talebeleri ile ilk mahkemesi 1934'te Eskişehir'de oluyor. Sonra Kastamonu'da 8 yıl süren bir sürgün daha... 1943'te bu defa Denizli Ağır Ceza Mahkemesi'nde 126 talebeyle yargılanma. Suç: «Gizli cemiyet kurmak». Risaleler toplanıyor.

Said Nursî Afyon'un Emirdağ İlçesi'ne sürülüyor. Her sürgünden önce o ilin cezaevinde birkaç ay veya yıl hapis yatıyor. Nursî 1949 yılında Afyon Cezaevi'nden çıkıyor. Emirdağ'a dönüyor. Risalei Nurlar çoğalmış, kitapların sayısı 150'ye varmıştır.

Davalar Demokrat Parti zamanında da sürüyor. «Nurculuk» adı verilen bu olay vardır ve eylem, «pasif direniş» şeklindedir. 1953 yılında Isparta'dadır. Bu günlerde yüzlerce değişik mahkemede binlerce Nur talebesi yargılanmakta, eylem, meri kanunlar içinde bir yere sokularak ve emsal karar olarak tümüne uygulanmak istenmektedir. Fakat maddî eylem yoktur, örgüt yoktur, direniş yoktur, yazı ve sözlerde suç yoktur. Sadece, «zan ve bu zanla yakıştırılan bir kötü niyet» vardır. Fakat bu tereddüt, Nur risalelerini okuyan yüzlerce insanın bir süre için de olsa cezaevlerine kapatılmalarına mâni olmaz.

Sene 1960... Said Nursî 87 yaşındadır. Konya üzerinden Urfa'ya gidiliyor. Ağır hastadır. Bir otele yatırılıyor. Emniyet müdüründen emir: «Derhal bu şehri terkediniz». O kararı duyuyor: «Ben şimdi hayatımın son dakikalarını geçiriyorum. Si-

zin vazifeniz bana su bulup getirmektir. Gidemeyeceğim. Amirinize böyle deyiniz».

O akşam vefat ediyor. 24 mart 1960... Ulu Cami'de Halilürrahman'da hazırlanan kabre gömülüyor. 27 Mayıs'tan sonra bu kabir açılıyor, naaş alınıyor ve uçakla meçhul bir yere götürülüyor. Şimdi kimse, Said Nursî'nin nereye gömüldüğünü veya bırakıldığını bilmez...

BEDİÜZZAMAN'IN BAZI GÖRÜŞLERİ

«Beni, nefisini kurtarmayı düşünen hodkâm bir adam mı sanıyorlar? Ben cemiyetin imanını kurtarmak yolunda dünyamı feda ettim, ahiretimi de. Seksen küsur senelik hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Bütün ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, yahut memleket hapishanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim eza kalmadı. Divanı harplerde bir canı gibi muamele gördüm. Memleket memleket sürgüne yollandım. Defalarca zehirlendim. Türlü türlü hakaretlere maruz kaldım».

Bir yazısında kendisini böyle tanıtan Said Nursî'nin çeşitli konularda görüşleri şöyle:

Kapitalizm (1930'lardaki bir yazısından). «Kapitalizm, hem zalimane, hem tabiatı âlemi İslama aykırı, hem fakir Müslümanların menfaatlerine mübayin, hem ömrü kısa, parçalanmaya namzettir. Bu devirde suiistimal o dereceye vardı ki, bir sermayedar kendi yerinde oturup, bankalar vasıtasıyla bir günde 1 milyon kazandığı halde bir biçare amele sabahdan akşama kadar yer altı madenlerinde çalışıp ölmeyecek derecede on kurşluk ücret kazanıyor».

Laiklik. «Laik cumhuriyet, dini, dünyadan ayırmaktır. Yoksa, dini reddetmek ve bütün bütün dinsiz olmak olmadığını biliyoruz. Laiklik, dine karşı tarafsız kalmaktır... Eğer laik cumhuriyeti soruyorsanız, ben biliyorum ki, laik manası tarafsız kalmak, ya-

ni vicdan hürriyeti düsturuyla dinsizlere ilişmediği gibi, dindarlara da ilişmez bir hükümet telakki ederim...»

Kürtçülük (Kürt Teali Cemiyeti başkanına verdiği cevaptan). «Bin yıldan beri âlemi İslamın bayraktarlığını yapan kahraman Türk milletine hizmet yerine, 450 milyon kardeş bedeline, birkaç akılsız kavmiyetçinin peşinden gitmeme...» Ve (Doğu'da isyan çıkaran Şeyh Said tarafından yapılan davete verdiği cevaptan): «Türk milleti asırlardan beri İslamiyetin bayraktarlığını yapmış ve çok veliler yetiştirmiştir. Bu kahraman milletin torunlarına kılıç çekilmez. Kardeşi kardeşle çarpıştırmak doğru olmaz. Böyle kötü ve sakat teşebbüslerden vazgeçiniz. Millet irşad ve tenvir edilmelidir».

Ordu (1909'da «Serbesti» gazetesine yazdığı bir yazıdan). «İslamiyetin maddî kuvveti ordudur. Ordunun ruhu ve mefkuresi mektepli zabitlerdir. Bunlara ilişmek (isyan etmek) hayatı millete cinayet etmektir».

Hukuk ve eşitlik. «Müsavat, fazilet ve şerefte değildir, hukuktadır. Hukukta şah ve geda birdir».

Adalet. «Devlet organları içinde en ziyade hürriyetini muhafaza etmeye, dış tesirlerden en ziyade tarafsız hissiyatsız bakmaya mükellef olan elbet mahkemedir».

Sosyal adalet. «En bedbaht, en muzdarip, en sıkıntılı işsiz adamdır. İş vücudun hayatı ve hayatın uyanıklığıdır. Atalet sefahatı, fakirliği ve bedbahtlığı doğurur. Beşerin sosyal hayatında bütün ahlaksızlığın, bütün anlaşmazlığın menşei iki kelimedir. 'Ben tok olduktan sonra başkası açlıktan ölse bana ne?' birincisi, 'Sen çalış, ben yiyeyim...' ikincisi».

SAİD NURSÎ HAKKINDA BAZI GÖRÜŞLER

Gazeteci-yazar İlhami Soysal, Said Nursî'yle ilgili olarak hazırlanan bir kitaba görüşlerini şöyle açıklıyordu:

«Said Nursî'yi görmeden önce ve sonra yazıp söylediklerini sürekli olarak anlamaya, izlemeye çalıştım. Doğaldır ki, hakkında yazılanları da... Bütün bu çabaların sonunda edindiğim izlenim özet olarak şöyledir:

«Said Nursî inanmış bir kişidir. İnancının kavgasını yaşamı boyunca, yılmadan sürdürmüştür. Kişisel çıkar ardında koştuğuna belirgin bir şey görüp duymadım ve okumadım.»

Ömrü boyunca kavgasını sürdürdüğü inancı ve görüşleri, çağının koşullarına uygun muydu değil mi? Yüzde yüz gerçekleştirilebilseydi, bu ülkenin yararına mı olurdu zararına mı? Bu soruları tartışmak istemem. Ancak vardığım bir sonucu açıklamak isterim:

«Benim için inanan ve inancı için kavgaya eden her insan saygıdeğerdir. Said Nursî de öyle, nur içinde yatsın.»

Aynı kitap için sorulan suallere Profesör Çetin Özek de şu cevapları veriyordu:

«Said Nursî'nin amaçlarını şahsen iki ana noktada toplamak mümkündür sanıyorum:

a) Türkiye'de şeriatın gerektirdiği bir hukukî, siyasî, içtimai nizamın kurulması amacını taşımıştır. Said Nursî, laik devlet düzenini benimsememiş, «bu nizamı dinsel kurallara aykırı kabul etmiş ve Cumhuriyet döneminin siyasal, sosyal ve hukukî sistemine karşı, adeta savaş açmıştır: Bir siyasal, sosyal ve hukukî düzenin, dinî görüş ve kurallarla bağdaşmazlığı, onun için kabul edilemez bir tutumdur. Onun kendi düşünce, sistemine göre, İslamın siyaset ve hukuk kuralları, toplum için resmen uyulması zorunlu kurallardır ve bu kuralların geçerliliğini sağlamak gerekir. Laik sistem, İslamın bu kurallarına karşı ve bağdaşmaz olduğu için halkının çoğunluğu Müslüman olan bir ülke laik bir sistemle yönetilemez. Bu açıdan, laik sistemi yıkmak ve yerine «şer»i düzeni getirmek gerekir.

b) Ayrıca, Said Nursî, Arapları İslamın en asil ırkı olarak kabul etmekle ve İslamî kuralların, sadece Türkiye bakımından değil, bütün İslam ülkeleri için ortak bir yönetim kuralı olmasını is-

temekte, kabul etmektedir. Bu kabul tarzı, doğal olarak, Said Nursî'yi İslam Birliği tezine götürmektedir. Bu açıdan Said Nursî bütün İslam ülkelerinin, şerî kuralların yönetiminde bir siyasal bütünleşmeye girmesini, İslam birliğinin kurulmasını istemektedir:

Belirtilen şekilde, Said Nursî, İslam ülkelerine yaygın, şerî esaslara dayanan bir siyasal ve sosyal düzenden yanadır ve Nurculuğun, salt bu niteliği nedeniyle de mevcut yasal düzenimize aykırı bulunduğu görüşündeyim. Nurculuğun, dinî konulardaki görüş ve inanışları benimsenebilir veya benimsenmeyebilir. Bu konu yasayla ilgili değil, dinî inanç sorunudur. Buna karşılık, Nurculuğun, siyasal, sosyal ve hukukî yapıyla ilgili görüşlerinin yasalara aykırılığı vardır. Bu kanaatte oluşum, hatta, Said Nursî'nin görüşlerinin bir açıdan İslâm dininin ana kurallarına ve Türkiye'nin ihtiyacı olan gelişim çizgisine ters düştüğüne inanamam, kendisinin, kendi ölçülerine uygun ve geçerli saydığı ideali uğruna, yılmadan çaba göstermesini takdir etmeme engel değildir. Gerçekten de, Said Nursî'nin bir ömür boyu, inancı uğruna kavga verişini, uğraşısını salt bu açıdan takdir etmişimdir».

ÖLÜMÜNDEN SONRA

Nurculuk bir tarikat değildi. Bu nedenle, Said Nursî'nin vefatından sonra yerine bir başkasının geçmesi söz konusu olmadı. Talebelerine yol göstermesi için birini görevlendirmedeği gibi, geniş Nurcu cemaat de bir isimde ittifak edip, onu, Said Nursî'nin yerine koyma gibi bir düşüncenin içine girmede. Zaten Nur talebeleri içinde çeşitli Nakşî şeyhlerine intisap edenler vardı. Tarikat mensubu olanlar o tarikatın gereğiyle Nur talebesi olmayı birbirine karıştırmıyorlardı. Kulaklarından Said Nursî'nin şu sözleri silinmiyordu: «Zamanımız tarikat zamanı değildir, hakikat zamanıdır». Ona göre tarikat «içe kapanma»dır. Halbuki «İman tehlikede idi, içe kapanmayla vakit geçirilemezdi. Herkesin imanını kurtarmak gerekliydi».

Said Nursî'nin yaşadığı günlerde, Nur Risaleleri okunan bazı evlerin kapılarında şu yazı asılıydı: «Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınırım». O, taraftarlarına, nasıl tarikatle değil hakikatle meşgul olunmasını telkin etti ise, siyasetten de «şeytandan kaçır gibi kaçılması gerektiğini» öğretmişti. Fakat, böylesine bir güç ve birikimi olan adliyenin de üst üste verdiği beraat kararlarıyla eski sürgün ve eziyet günlerini geride bırakan topluluk içinde, her şeye rağmen siyasetle önce dolaylı, sonra doğrudan ilişki kurmak isteyenler elbet olacaktı.

Said Nursî'nin vefatından sonra bu görüş ayrılıkları kendini gösterdi. Risalei Nur külliyyatını aynen basıp dağıtmak, aynen değil de (Nursî'nin Türkçesi fevkalade zor anlaşılır, manası bazen çok uzak kelimelerle çözülen bir Türkçe'ydi) günün anlaşılır diliyle yeniden yazıp basmak ve dağıtmak gibi iki ayrı görüş doğdu. Zahmetli ve sancılı günlerin mahkeme mahkeme dolaşan, adeta bir çilehane hayatı yaşayan bazı ünlüleri kenara çekilmiş, bir kısmı Suudî Arabistan'a gitmiş, bazıları da ölmüştü. Bir zamanlar birleşik olan bu topluluk, şimdi hürriyetin, rahatça konuşup yazmanın, kitabevleri açıp, videolar da konuşma çoğaltıp satarak para kazanmanın verdiği rahatlıkla dağılmaya, gruplaşmaya ve kendi başlarına buyruk hareket etmeye girişmişlerdi.

«Yeni Asya» adlı gazete etrafında toplananlar Süleyman Demirel'i ve Adalet Partisi'ni tutuyor, siyasî ağırlıklarını kullanıyorlardı. Bir diğer grup ise talebe yurtlarında eğitim yoluyla ağırlığını gösteriyor, hükûmetlere muhalefet etmek, rejimle uğraşmak gibi şeylerle ilgilenmiyordu.

FETHULLAH GÜLEN HOCA

İkinci grubun başında, Fethullah Gülen adlı bir hoca vardı, Said Nursî'nin vasiyeti gereği siyasetle ilgilenmiyor, Nur talebelerine de aynı telkini yapıyordu. Bu telkinler bir ara çok müessir

olmuş, 1979-1980'in en koyu anarşi günlerinde şimdi kapatılmış bir partinin kendilerini dinci sayan gençler grubu Nur talebelerini de günlük siyaset ve kavganın içine çekmek için başvurdukları çareler sonuçsuz kalınca Nurcu talebelerin kaldığı yurtların camlarını taşlamaya başlamışlardı. Buna rağmen Fethullah Hoca'nın telkini geçerli oldu, bu gençler, hiçbir boykota eyleme ve yürüyüşe katılmadılar.

Fethullah Gülen Hoca'nın konuşmalarını, vaazlarını içeren yüzlerce kaset elden ele dolaşıyordu. Video dönemiyle birlikte bu ses kasetleri, yerini video bantlara bıraktı. 12 Eylül'den sonra vaazları nedeniyle hakkında gıyabî tutuklama kararı çıkan Fethullah Hoca bir süre ortalıkta görünmedi. Vaazları kesilince hayranları elden ele dolaşan yüzlerce video telkinlerini, kendisini de ekranda görerek, dinlemeye devam ettiler.

Bir gün Burdur Emniyet Müdürlüğü'ne bir ihbar yapıldı. Hakkında tutuklama kararı bulunan ve aranan Fethullah Gülen Hoca şehirdeydi. Emniyet müdürü hocayı yakaladı. Ve hemen gerekli yerlere bildirdi. Fakat takdir ve alkış yerine garip bir suskunlukla karşılandı. Kendisine dolaylı olarak «bu işe karışmaması» gibisinden şeyler söylendi. Fethullah Hoca Burdur'dan ayrıldı, İstanbul'a geldi, tutuklama kararı da bir süre sonra kaldırıldı.

Hocanın dinî telkin, iyi ahlak, çalışmak ve üretmek gibi olumlu içerikleri olan vaazlarının ses ve görüntülü kasetler halinde daha fazla yayılması için bazı zenginler para yardımında bulunuyorlar. Türkiye'nin büyük holdinglerinden birinin sahibi bu amaçla «1 milyonluk» bir çek imzalamış, gelenlere vermişti. Bir süre sonra hocayı ziyaret etmek istediğini söyledi. Paranın nereye gittiğini öğrenmek, hakkında çok şeyler anlatılan bu zatı da görmek istiyordu. Yakınları ünlü zenginimizi Fethullah Hoca'ya götürdüler. Eski İstanbul semtlerinden biri... Kenar sokaklar, tek katlı ahşap bir ev alt katta küçük bir oda. Yerde iki minder ve bir hasır. İbrik, leğen, katlanmış bir namaz seccadesi. Hoca yaşlı, yorgun, fakat nüfuz edici gözlerle çıplak hasırın üzerinde bağdaş kurmuştur. Zenginimiz minderlerden birine ilişir. Hür-

metin hayrete, hayretin takdire dönüştüğü, dakikalarca süren bir beraberlik... Zenginimiz sadece dinler. Evet, parası yerine sarf edilmiştir. İzin ister, el öper ve uğurlanır. Çıkarken hocanın yakınlarından birine, «Lütfen şu çeki de kabul eder misiniz?» diyerek 1 milyonluk bir imza daha atar...

FETHULLAH GÜLEN HOCA'NIN BAZI GÖRÜŞLERİ

1994 ve 1995'lerde, dinî gruplar arasında basında isminden en fazla söz ettirenler Fethullahçılar grubuydu. Fethullah Gülen Hoca'nın bu yıllarda popülaritesi tahmin edilmeyecek bir oranda yükseldi, yayıldı. Son Ramazan ayı süresince Hoca Efendi'nin İstanbul, Ankara ve İzmir'de verdiği iftar yemeklerine öylesine coşkun ve şaşırtıcı katılımlar oldu ki konu hem siyasî, hem magazin açılarından gazetelerin baş haberleri arasına girdi.

Fethullah Hoca'yla televizyonların ve gazetelerin yaptıkları röportajlar onu bir anda çok geniş bir kitlenin sözcüsü durumuna getirdi. Verdiği iftar yemeklerine sosyeteden, parti kadrolarından, sanat ve kültür çevrelerinden çeşitli görüşte yüzlerce insan katıldı. Bunların arasında sahnelerin, televizyonların ve basının en popüler simalarının da bulunması önce hayretle karşılandı ve bu ilginin sebepleri üzerinde tartışmalar başlatıldı.

Olayın heyecanı devam ederken Fethullah Hoca önce başbakanla, daha sonra da bazı parti liderleriyle (Ecevit dahil) samimi görüşmeler yaptı.

Türkiye'de, başta devletin önemli kademeleri, bir iç barış ve uzlaşma gereği vurgulanır, buna vesileler aranırken, Fethullah Hoca birden ön plana çıktı. İsabetli bir zamanlamayla Hoca sosyal barışın anahtar isimlerinden biri haline geldi.

Ve herkes onun fikirlerini öğrenme yarışına girdi.

Fethullah Gülen Hoca'nın topluma vermek istediği mesajlardan bazıları şöyle:

Demokrasi. «Cami kürsülerinde millete hep, gidin oy verin dedim. Bu bir vatandaşlık hakkıdır. Tercihlerinizi mutlaka ortaya koyun, hastalarınızı sedyelere koyup sandığa götürün dedim. Nereye vererseniz verin, fakat mutlaka oy verin. Bu millet alışsın buna, demokrasiye alışsın».

12 Eylül Darbesi. «Darbe kötüdür. Bununla beraber her kötü şeyin içinde bir iyi yanı vardır. Cami avlularında bile o gün komünist gençler tarafından tehdit ediliyorduk. Türkiye'nin bir maceraya sürüklenme ihtimali vardı. Komünizmin kendi içinde çözüldüğü bir dönemde komünizm ağına düşecektik. Bu ülkeyi seven herkes gibi, darbeyi beğenmemekle birlikte darbecilerin günahlarına kefarefet olabilecek, millet adına yararlı bir şey nazarıyla baktım.

Yeraltı faaliyetleri olmasın diye mekteplere ahlak, din dersleri koydular. Bunu ben bir takdir hissiyle ifade ederim. Cumhuriyet hükûmetleri içinde kendi tarihi dinamiklerine bu kadar eğilen olmadı. Hatta niyetleri halis idiyse Allah bundan dolayı bu insanlara ahirette büyük mükâfat ihsan edebilir. Tabii bir daha darbe olmasını istemem. Darbe toplumu yeniden bölüyor, parçalıyor, kamplara ayırıyor. Onun için Cenabı Hak baştakilere akıl versin, içlerine demokrasiye saygı versin ve demokrasiyi kullanmayan insanlara kullanma basireti ihsan eylesin».

Müslümanlık ve Batı. «Herhalde biz Müslümanlar olarak, Müslümanlığı her yanıyla bilemiyoruz. Biraz Müslümanlığı kavga hevesiyle yapıyoruz. Diyaloga kapalıyız. Müslümanlığın temeli, Muhammed'e, insanlara karşı sevgiye, alakaya, mürüvvet kilitliyse değişik dönemlerde bu halk böyle olmuşsa, zannediyorum, biz yanlış anlıyoruz, biraz bir yönüyle.

Başkaları, bizim bazı dostlarımız, bu arada Batılı dostlarımız Müslümanlığı bizim içimizde de böyle gösteriyorlar. Öcü gibi gösteriyorlar. Yani Müslümanlığı ister kendini koruma, ister müdafaa harpleri, ister dünya dengesinde yapılan bazı şeylerle, onun yerine böyle işgalci, müstemlekeci, böyle vuran kıran, kesen eden devlet yapısını da ona göre.

Bu arada onlardaki bu düşüncüyü destekleyen çevremizdeki bazı hadiseler de olmadı değil. Bir taraftan Vehhabî hareketi Müslümanlık adına tarihî bir tecrit hareketi gibi algılandı.

Diğer taraftan İran'daki son hareket böyle Müslümanlık adına yapılmış en büyük inkılap gibi gösterildi. Ve buralarda yapılan şeyler Müslümanlığa mal edildi. Oysaki o şahısların kendi içtihatları, kendi anlayışları, Müslümanlık adına kendi yorumlarıydı. Bazıları biliyordu, bazıları bilmiyordu, bunlar Müslümanlık adına fena imajlar meydana getirdi. Yani İran fundamentalizmi, Vehhabî fundamentalizmi Müslümanlık adına fena imajlar meydana getirdi. Bunlar Türkiye'de bilgisiz, görgüsüz, Müslümanlığı kendi özünü bilmeyen bir kısım kimselerde hayranlık da uyandırdılar.

İran'daki hareketin uzantıları oldu Türkiye'de. Sanki ona ihtiyacımız varmış gibi bu ülkede, bütün bunlar ister Batı'da, ister bizim içimizde bir kısım aydınlar da gerçek Müslümanlık bu diye bir ürküntü meydana getirdi.

Bu açıdan Refah Partisi'ndeki her gelişme, onların içinde de böyle düşünen olabilir, bilemiyorum, sanki böyle bizi İran'daki oluşumlara doğru çekiyor gibi, böyle Suudî Arabistan'daki oluşumlara doğru çekiyor gibi bir his uyardı. Histen de öte bir vehim uyandı».

Kadın ve örtünme. «Kadının başını örtmesi meselesi, bir iman meselesi ölçüsünde önemli değildir. Allah'a karşı kulluk, umumî manada kulluk meselesi ölçüsünde önem arz etmez bunlar. Teferruata ait meselelerdir.

Nitekim, Allah'a iman meselesi, haşra neşre iman meselesi, meleklerle iman meselesi, ta Mekke'de Efendimize tebliğ edilmiş. Namaz meselesi orada bize farz kılınmış, daha sonra zekât farz kılınmış. Ama tesettür meselesine gelince biraz farklı. Zannediyorum peygamberliğin 16., 17. senesinde Müslüman kadınların başları açıktır.

Dindeki başörtüsünün nereye konacağı meselesi çok iyi karşılaştırılmalı evvela. Bir diğer yanı da birileri de bundan çok ra-

hatsız olmamalı bence. Bu mozaik içinde toplumun bir kesimi olarak kabul edilmeli.

Teferruata bağulmayalım. Küçük şeylere büyük şeyleri feda etmeyelim. Yani başörtüsü eğer İslamî öğretiler, İslamî esaslar arasında dördüncü beşinci sırada bir meseleyse, bununla kavga ederek bir yönüyle belki imana mütallik meseleleri çok geri plana atıyoruz».

İslamiyet ve kadın. «Şimdi 14 asır evvel, o günkü toplum tarzı telakkileri içinde Batı'da kadına hiç yer verilmediği, hatta ondan 5-6 asır sonra kadının ruhu var mı yok mu, şeytan mıdır, insan mıdır diye münakaşası yapılmasına karşılık, İslamda kadın tam hayatın içindedir. Ayşe Validemiz orduların başındadır. Hatta şimdikinden çok farklı olarak camilerde mahfil yoktu, kadınlar erkeklerin arkasına saf bağlayıp dururlard».

Alevîler. «Bağışlayın ama, cem evleri zaten vardı, yani yapıyorlardı. Bunu ne farklı yorumlamak doğrudur, ne de yeni çıkmış mesele gibi yorumlamak doğrudur.

Bir taraftan Sünnî geçinen kesimin yatıştırılması, bunların tanrıyonlarının aşağıya çekilmesi şart. Diğer tarafta Alevî vatandaşların ne Cumhuriyet'ten evvel, ne Cumhuriyet'ten sonra katiyen gadre uğratılmadıkları, kendilerine anlatılmalı. Hatta denebilir ki, Cumhuriyet Dönemi'nde tekke ve zaviyelerin kapatılması meselesi söz konusu olunca cem evlerine dokunulmamıştır bu ülkede.

Diyanet İşleri'nde Alevîlerin de temsil meselesine gelince; malumları olduğu gibi Diyanet İşleri, Atatürk döneminde kuruldu. İsmet Paşa döneminde de hiç ilişilmeden getirildi. Genel müdürlük ölçüsü içerisinde devletin bir müessesesidir bu. Bu birinci yanı, ikinci yanı Mümtaz Soysal Bey'in dediklerine katılıyorum. Diyanet'te temsil esası yanlıştır. Alevîlik bir mezhepse, yani Malikî, Şafî, Hanbelî gibi bir mezhepse, Türkiye'de Şafîler, Hanbelîlerin, Malikîlerin bir temsilcisi yok. Alevîler, eğer 'tarikâtız' derlerse, Kadirîler ve Nakşîler de derler ki, 'o zaman biz de temsil edilmek istiyoruz' hatta 'resmî kıyafetiyle bizden biri gelsin oraya otursun' derler.

Bence bu da çok tehlikeli bir şey. Diyanet'in birleştiriciliğine, uzlaştırıcılığına güvenmek lazım, hepimizin müessesesidir».

İslamiyet ve toplum. «Eğer bu din Allah'ın diniyse, bu din insan tabiatıyla bütünleşmişse, yani kâinatı yaratan kudret ve idaresiyle bir kitap gibi, bir beşer gibi, tanzim eden Allah'ın yarattığı kâinatla insanların hayatı arasında bir terslik yaratmaz. Çünkü insan bu kâinatın dolambaçlı koridorlarında dolaşacaktır. Bu açıdan dinin ruhuyla insan tabiatının çelişeceğine inanmıyorum, hiç ihtimal vermiyorum.

Şimdi İslamiyetin sivri gibi görünen bazı meseleleri vardır. Bunlar şahısların yorumları, şahısların içtihatlarıdır. Değişik dönemlerde bazı devletlerde çoğu devlet idarecilerinin yorumlarıdır. Temel prensipleri açısından dini ele aldığında dinde, sıkıştırıcı, insanların boğazını sıkıcı, bir yere kilitleyici, inkişafa mâni olucu bir şey görmek mümkün değildir».

Nâzım Hikmet - Atatürk. «Dinin içine sonrada sokuşturulmuş düşünceler, bunlar elenip gideceklerdir. Bu bağnaz gibi, katı gibi görünen kendilerinden başka kimseye din içinde yer vermeyen, vermeyi düşünmeyen insanlar, bunlar da belki kendi düşüncelerinin altında kalacaklardır. Nâzım'ı da Atatürk'ü de kabul edelim. Bir tarafta, bir Nâzım Hikmet'i de olduğu gibi kabul edelim, Mustafa Kemal'i de olduğu gibi kabul edelim.

Bunlar hatadır, sevaptır, ama bu toplumun parçalarıdır. Bir elin sağ, bir elin sol, bir gözün sağ, bir gözün sol olması gibi uzvun birinin el, birinin ayak olması gibidir. Daha açık belirtmek istenirse bir çarşambadaki, perşembedeki, bir cumadaki insan da olduğu gibi kabul edilmelidir».

FAALİYETLERİ

Fethullah Hoca'nın ve yandaşlarının üzerinde dikkatle durdukları bir konu var: öğretmen yetiştirmek.

Cemaatin gençlere dönük telkinleri «öğretmen» olmaları

şeklinde. Bu «öğretmen» kelimesi içinde tüm eğitim kurumlarında, ilkokuldan üniversiteye kadar öğrenci yetiştirmek, eğitimci olmak amacı yatıyor. Ve bu yüzden Fethullah Hoca cemaati, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Asya Türk Cumhuriyetleri'nde ortaokul ve lise seviyesinde okullar açılmasında öncü oldu.

O devletlerin ilgilileriyle görüşerek, binalar tahsis edilmesi halinde, içinde yapılacak eğitim için gerekli öğretmenleri, idarecileri ve eğitim araçlarını sağlayacaklarını bildiriyorlar.

Kesin rakam bilinmemekle beraber, şu anda Asya Türk cumhuriyetlerinde Fethullah Hoca cemaatinin 200 civarında okul çalıştırdığı belirtiliyor. Süleymançı adıyla tanınan cemaatte olduğu gibi Fethullah Hoca grubu da, bu okullar için lazım olan parayı taraftarlarından topluyor.

İslam prensiplerine göre, yani zekât olarak, yardım olarak toplanan bu paralar itinalı bir organizasyonla kuruşuna kadar yerine sarf ediliyor.

TBMM VE NURCULUK

Nurculuğa ilgi duyan, Said Nursî'yle görüşmüş veya kitaplarını okumuş politikacıların sayısı az değil. Son 50 yılda parlamentoya girmiş yüzün üstünde milletvekili ve senatör Nur sempatisi olarak biliniyor. Aralarında bakanların da bulunduğu bu politikacıların tamamı DP, MSP, DYP, RP, ANAP ve YDP gibi, çeşitli zamanlarda kurulmuş, iktidar veya iktidar ortağı olmuş sağ partilerden.

Gazeteci Hulusi Turgut'un «Sabah» gazetesinde yayımlanan bir araştırmasına göre bunların arasında Yıldırım Akbulut gibi bir başbakan, Zeki Yavuztürk, Abdülkadir Aksu, Nevzat Er-can, İsmail Kahraman, Ali Talip Özdemir ve Hasan Celal Güzel gibi bakanlar da var.

Aşağıda bazı ünlülerin Nurculukla ilgili görüşlerini bula-

caksınız. İki cumhurbaşkanı, bir orgeneral ve bir profesör Nurculuğu ve Said Nursî'yi şöyle tanımlıyorlar:

Profesör Dr. Şerif Mardin. «Bediüzzaman'ı bir kronoloji içinde, yani birbirini takip eden yıllar içinde değil de, hayatının kesitleri şeklinde takdim etmeye çalışıyorum. Mesela XIX. yy'da Türkiye'de yapılmış olan dinle ilgili çalışmalar açısından kendisi nerede duruyor, onu anlamaya çalışıyorum. Bu şu demektir: XIX. yy Türkiye'sinde din tarihi bilinen bir konu değil. Onu incelemek gerekli ve onu inceledikten sonra bu bilgileri birleştirip bir sentez haline getirmek lazım.

Said Nursî'yle ilgili olarak dış ülkelerden şimdiye kadar İngiltere'de ve Almanya'da bir yazım çıktı. Said Nursî'nin içinde yetiştiği genel ortam üzerinde ve Osmanlı İmparatorluğu'nun merkeziyle olan ilişkileri konusunda bir yazı vardı.

Ama Said Nursî hakkında çok konferanslar verdim. Paris'te, Oxford'da ve Kaliforniya'da konuştum.

«Bediüzzaman'da İslam fikriyatının zenginleştirilmesi amacı görüyorum. Bu zenginliğin de halka ve birçok kimseye mal edilmesi çabası görüyorum. Bu, Bediüzzaman'dan önce gelmiş olan kimselerle mukayese edildiği zaman bir fark doğuruyor. Mesela İzmirli İsmail Hakkı veya Manastırlı İsmail Hakkı, bunların ikisinin İslam mistisizmiyle ilgili çalışmaları var. Fakat bunlar halka mal edilmiş çalışmalar değil. Daha çok aydınlar arasında çıkmış olan tartışmalar seviyesinde giden şeyler. Said Nursî'de benim gördüğüm en önemli nokta, bu kişilerin, aydınlar seviyesinde yaymaya çalıştıkları bir görüşün veya yeni açılan kapıların halka mal edilmesi çabasıdır ki, bu bence orijinalliğin tam odak noktasıdır.»

Said Nursî'nin mahiyet ve mesajını ben şöyle görüyorum: bir kere modern bilimin kabul edilmesi yönü var. Fakat, bu kabul edilme, Muhammed Abduh'un yaptığı gibi biraz yalın bir şekilde yapılabilir. Ama daha ince bir şekilde de yapılabilir. Mesela, Muhammed Abduh'un cinleri mikropla bir tutması biraz yalın bir çalışma tarzı. Bediüzzaman'da bundan daha incelikli,

daha sofistlik, daha mecazî birtakım anlamları ortaya çıkaran bir çalışma görüyorum. Yani, İslamî kültür ile modern bilim arasındaki köprüyü kurmakta birçok kimselerin bugün yapmaya çalıştığı şeyleri Bediüzzaman'ın başlatmış olduğu kanaatindeyim. İkincisi, imanla ilgili olarak, iman ve ihlas gibi konuları, üzerinde hassasiyetle durarak, fakat basit bir şekilde tefsir etmiş olan bir âlim orak tanıyorum Bediüzzaman'ı...»

Celal Bayar (3. cumhurbaşkanı). «31 Mart'ın en şiddetli mahkemelerinden Bediüzzaman beraat etti. Eğer en ufak bir alâkası olsaydı, mahkûm olurdu. Bediüzzaman'ı Derviş Vahdettin'yle mukayese etmek olmaz. Bundan Hoca'yı (Bediüzzaman) tenzih ederim. Hoca Efendi'nin müstesna ve muntazam bir yaşayışı vardı. Alakası olsaydı cezalandırılırdı. İdam ederlerdi. Ama beraat etti. Divanı harp şiddetli bir mahkemeydi.

.....
Hoca Efendi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin şiddetle aleyhindeydi. İnönü'nün ve Cumhuriyet Halk Partililerin şiddetle aleyhindeydi. Biz Demokrat Partilileri ise tutuyordu.

.....
«Bediüzzaman Millî Mücadele'de bulunmuş ve Kuvayı Milliye'ye yardımcı olmuştur. Millî Mücadele'ye destekçi olmak için Ankara'ya gelmişti. Ben kendisini vicahen ilk ve son defa o zaman Ankara'da görmüştüm. Eskiden beri İnönü'nün hareketlerini vatan için tehlikeli görürdüm. Bu sebepten Halk Partisi'ni, İnönü'yü hiç sevmezdi».

Faik Türlen (emekli orgeneral) «1971'de ise anarşist ve komünistler memleketi yakıp, yıkip Moskova'ya bağlamak için çalışıyorlardı. Bunları takip ediyorduk. Bizim için, 'Hep solcularla uğraşılıyor, hiç sağcı yok mu?' diye bazı dedikodular yapanları duyuyordum. Bu yıllarda Bolu'dan Risalei Nur okuyanları 'Nurcu' diye tutup ellerini bağlayarak getirmişlerdi. Bu masumları devlete karşı suç işlemişler gibi bize göndermişlerdi. Bunları bizim önümüze yem olarak sürüyorlardı. Baktım bu Nurcu denilen insanlara, Selimiye'de duruyorlardı. Çoluk, çocuk, masum insan

oldukları her hallerinden belliydi. Halbuki o günlerde Türk devletine karşı topla, tüfekte harp halinde vatan düşmanı anarşistler gemileri batırıyor, her tarafı yakıp yıkıyorlardı. Anarşist katillerle bu masumları bir tutuyorlardı.

Risalei Nurların ve Bediüzzaman'ın aleyhinde yazanlar ve konuşanlar hep bende ters intiba uyandırıyor.

Sonra tetkik edip okuyunca gördüm ki, bu mübarek zat Kuranı Kerim'in ayetlerini zamanın şartlarına göre tefsir ve tevil eden bir İslam alimi. Bu zatı büyük bir müfessir diye de düşünebiliriz.

Bu zatın avukatı Bekir Berk Bey'i tanımıştım. Vatanperver ve asil bir insandı.

Nursî Hazretleri'nin 31 Mart'a karıştığı sübut bulmamıştır. Bölücü değil, bilakis birleştirici bir unsurdur.

Bediüzzaman bölücü hareketlere karşı bir silahtır.

Birinci Cihan Harbi'nde Doğu'da gönüllü alay komutanı olarak çarpışmış, yaralanıp, esir düşmüştür.

Yine Doğu'da müsbet halin ilimleri bir arada okutacak üniversite açmak için çalışmıştır. Zamanın teknolojisini bu üniversitede ders olarak okutmak istemiştir.

Hülasa etmek lazımsa; Bediüzzaman Kuran'ı tefsir eden büyük bir İslam âlimidir. Eserlerinde birlik var, beraberlik var, kardeşlik ve sevgi vardır».

Süleyman Demirel (cumhurbaşkanı). «Merhum Bediüzzaman Said Nursî, üzerinde çok tartışma yapılmış bir zattır. Birçok kimse, kendisi hakkında peşin hükümlere sahip olmuşlardır.

Bediüzzaman Said Nursî, Kuran'ı ve Resulullah'ı kendisine rehber yapmış ve inançlarından hiçbir taviz vermemiş bir şahsiyettir. Üstüne husumet çekmiştir. Fakat bu husumetten hiçbir zaman yılmamıştır. Eserleri ve kendisini takip eden Nur talebeleri, yüzlerce defa mahkemeye çıkarılmıştır. Türk ceza kanunlarına göre, bunların hiçbirisinde suç bulunmamıştır. Buna rağmen, merhum takibe maruz kalmıştır. Kendi öz vatanında, bir ilden bir ile sürgüne gönderilmiştir. Kimsenin önünde eğilmemiştir. Devir-

lerle hoş geçinmek gibi bir yola da sapmamıştır.

Kendisinin İdarei Örfi divanında, 1909 yılında söylediği çok enteresan sözleri vardır. Orada, 'Hakikatin hatırı, sadece hakikatin hatırı için hareket ediniz, hakikatin hatırı her şeyin üstündedir' der. Merhum, hakikatin hatırı için bir ömür boyu hareket etmiştir.

Gerek eserlerinde, gerek bu nasihatlarında hep iyiliği tavsiye etmiştir. İnsanların kötülükten uzak durmalarını tavsiye etmiştir. Cenabı Allah'ın emirlerini ve nehiyelerine uyulmasını tavsiye etmiştir. Ayrıca, Kuran'ın çok değerli yorumunu yapıştır. Tabiî, Kuran'ı anlamak ve yorumlamak herkesin harcı değildir. Merhumun külliyyatı benim kütüphanemde vardır. Bunların pek çoğunu okudum. Bu risaleler, hakikatlarla ve öğütlerle doludur.

Kendisini bir defa gördüm. Yalnız, arabanın içinde gördüm. 1955 yıllarında, kendisi Isparta'da kalıyordu. Biliyorsunuz, merhum Bediüzzaman Said Nursî iki defa Isparta'da ikamet etmişti. Birincisi, sürgünde olduğu 1930'lu yıllarda Barla'da ikamet etmişti. İkincisi de, 1950'li yıllarda, Isparta'nın içinde ikamet etmişti.

Barla'da oturduğu yıllar, benim çocukluk yıllarımdı. Ben o zamandan ismini duymuştum ve bilirdim. Fakat kendilerini görmemiştim. 1950'li yıllar ise, benim oralarda olmadığım yıllardır. Bir defasında, kendisi arabanın içinde gidiyordu. Eğirdir-Barla arasında, gölün sahilindeydik. Orada, su işleriyle ilgili bir konuyu inceliyorduk. Arabasını görünce, hemen kendilerini selamladık. Bizim selamımızı aldıktan sonra, kendi geçti ve gitti. O zaman, merhum bizim kim olduğumuzu tabiî bilmezdi.

Babamın ve yakınlarımların, tabiî merhum Bediüzzaman'la alakaları vardır. Babam, Bediüzzaman'la Barla'da birçok defa görüşmüştür. Biliyorsunuz, hem kayınpederim, hem pederim, hem anam hac farızasını yapmış, mütedeyyin insanlardı. 1930'lu yıllarda -ki, bu yıllar çok kötü yıllardı. İktisaden perişan yıllardı- merhum Bediüzzaman Said Nursî Barla'da ikamet ediyordu. Barla, İslamköy'e sekiz kilometredir. O günkü sekiz kilo-

metre, bugünkü seksen kilometredir. İslamköy'de doğmuş, büyümüş, o dağı aşmış da Barla'yı görmemiş yüzlerce insan vardır. Merhum Bediüzzaman Barla'ya intikal edince, nüfuzu çok kısa bir zamanda etrafa yayılmıştı. Çok kimse kendisini ziyaret ediyordu; dersinde ve sohbetinde bulunuyorlardı. Bu yıllarda, babam da merhum Bediüzzaman'ı Barla'da ziyaret edip kendisini dinlemişti.

Merhumun nasihatleri herkesi tesir altında bırakmıştır. Zaten, merhumun yaptığı iş, kişiyi İslamın aydınlığına çağırıyordu. İslamın aydınlığına kişi eğer bilgili bir şekilde çağırılsa, onun tesiri altında kalmamak mümkün değildir. Tabiî, merhum Bediüzzaman'ın lisanı fevkalade kudretlidir. Üslubu çok tesirlidir.

Merhum, kayınpederimin arabasına da binmişti. Buna karşılık olarak, bir kese metelik vermişti. Bu kese hâlâ durur.

Merhum İsmet İnönü, 1966 yazında 'Süleyman Demirel, Said Nursî'nin halifesidir' demişti. Konuşmasını Uşak civarında, yolda öğrenmiştim. Maksudı, beni irtica ile malul göstermekti. Merhum Bediüzzaman, babamı ve kayınpederimi severdi, onların duacısıydı; onlar da kendisine hürmet gösterirlerdi. Anlaşılan, birisi bunları kendisine söylemiştir. Beni, bilhassa entellektüelin gözünden düşürmek istiyordu.

Ben, 1965 yılında 'Herkes göğsünü gere gere ben Müslümanım diyecektir' diyen kişiyim. Binaenaleyh, inanç hürriyeti, ibadet hürriyetinin ötesinde, Müslümanlığa hizmetin en tabiî görevim olduğunu söylemişimdir. Merhum İsmet İnönü'nün maksudı, tesir hasıl etmektir. Hangi ölçüde tesir hasıl etmişti? Onu bilemem. Hangi ölçüde ederse etsin, benim böyle bir itham karşısında birtakım kötülemelere girmemi bekleyenler olabilmıştır. Ama, ben 1965'te ortaya koyduğum, 'Herkes göğsünü gere gere ben Müslümanım diyecektir' ve 'Müslüman Türkiye' sözünden geri dönmedim. Allah döndürmesin.

Bediüzzaman Hazretleri'nin 'Divanı Harbi Örfi' kitabında çok güzel bir sözü var. Orada der ki: 'Padişah, Peygamberimizin emrine itaat etse ve yoluna gitse, halifedir. Biz de ona itaat

edeceğiz. Yoksa, Peygamber'e tabi olmayıp, zulüm edenler, padişah da olsalar haydutturlar. Devlet hadisesini bunun kadar güzel izah eden, çok az şey vardır».

SAİD NURSÎ'NİN DİLİ

Nurcuların lideri Bediüzzaman Said Nursî'nin kendine göre bir dili var. Yazdıkları ve söyledikleri, ancak bu dili bilenlerce anlaşılıyor. Arapça, Türkçe ve Farsça'yı birlikte kullanan, bunlardan kendine göre tamlamalar yapan Said Nursî'nin yakınları, anlatmak istediklerini ancak böyle ifade edebildiğini belirtiyorlar.

Bediüzzaman Said Nursî'nin mahkemelerde yaptığı savunmalardan ve yazılarından aldığımız bir bölümü okuyucularımıza fikir vermesi açısından aşağıya alıyoruz.

«Said Nursî, 1934'te, «gizli ve dine dayalı cemiyet kurmak, rejime karşı çıkmak ve Cumhuriyet'in temel ölçülerini yıkmaya kalkışmakla» suçlanarak tutuklanmış ve Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanmıştı. Kendisiyle birlikte 120 Nur talebesi de mahkemeye sevk edilmişti.»

Kendini şöyle savundu:

«- Ey Heyeti Hâkime! Eğer bu işkenceli tevkifim, yalnız hayatı dünyevîyeme ve şahsıma ait olsa idi emin olunuz ki, on seneden beri sükût ettiğim gibi yine sükût edecektim. Fakat tevkifim, çokların hayatı ebediyelerine ve muazzam tılsımı kâinatın keşfini tefsir eden Risalei Nur'a ait olduğundan, yüz başım olsa ve her gün biri kesilse, bu sırrı azimden vazgeçmeyeceğim ve sizin elinizden kurtulsam, elbette ecel pençesinden kurtulamayacağım. Ben ihtiyarım, kabir kapısındayım. İşte o müthiş tılsımı kâinat keşşafı olan Kuranı Hakîm'in o muazzam keşfini göze gösterir bir surette tefsir eden Risalei Nur onu tılsıma ait yüzer meselelerinden, bu herkesin başına gelecek olan ecele ve kabre ait yalnız bu sırrı imana bakınız ki: acaba; bu dünyanın bütün

muazzam mesaili siyâsiyesi, ölüme, ecele inanan bir adama daha büyük olabilir mi ki; bunu, ona alet etsin. Çünkü vakit muayyen olmadığından, her vakit baş kesebilen ecel, ya idamı ebedîdir ya da daha güzel bir âleme gitmeye terhis tezkeresidir. Hiçbir vakit kapanmayan kabir ya hiclik ve zulûmatı ebedîye kuyusunun kapısıdır veyahut daha daimî ve daha nuranî bakî bir dünyanın kapısıdır.

İşte, Risalei Nur, keşfiyatı kudsiyei Kuraniye'nin feyziyle, iki kere iki dört eder derecesinde katıyetle gösterir ki, eceli, idamı ebedîden terhis vesikasına ve kabri, dipsiz hiclik kuyusundan müzeyyen bir bahçe kapısına çevirmeleri şüphesiz, katî bir çaresi var. İşte bu çareyi bulmak için, bütün dünya saltanatı benim olsa bilatereddüt feda ederim. Evet, hakikî aklı başında olan feda eder.

İşte efendiler; bu mesele gibi yüzer misaili imaniyeyi keşif ve izah eden Risalei Nur'a, evrakı muzırğa gibi (hâşâ yüz bin defa hâşâ) siyaset cereyanlarına alet edilmiş garazkâr kitaplar nazariyle bakmak... Hangi insaf müsaade eder, hangi akıl kabul eder, hangi kanun iktiza eder? Acaba istikbal ahiretin ehli ve Hâkimi Zülcelâl'i, bu suali, müsebbiblerinden sormayacaklar mı? Hem, bu mübarek vatanda bu fitraten dindar millete hükmedenler elbette dindarlığa taraftar olması ve teşvik etmesi, vazifei hâkimiyet cihetiyle lazımdır. Hem madem, laik cumhuriyet prensibiyle bitarafane kalır ve o prensibiyle dinsizlere ilişmez; elbette dindarlara dahi bahaneler ile ilişmemek gerekir».

Şapka giymediği ve kanuna muhalefet ettiği iddiasıyla yargılandığı mahkemede de şu kısa savunmayı yapmıştı:

«Diyorlar ki; sen, şapkayı başına koymuyorsun; mahkeme gibi çok resmî yerlerde başını açmıyorsun. Demek, o kanunları reddediyorsun! O kanunları reddetmenin cezası şiddetlidir!

Elcevap: bir kanunu reddetmek başkadır ve o kanunla amel etmemek bütün bütün başkadır. Evvelkinin cezası idam ise, bunun cezası ya bir gün hapis ve bir lira cezayı nakdî ya da bir takdir veya bir ihtardır. Ben o kanunlarla amel etmiyorum; hem

amel etmekle dahi mükellef olamıyoruz. Çünkü münzevî yaşıyorum, bu kanunlar hususî menzillere giremez».

Said Nursî'nin mektupları da ünlüdür. Mektuplarının en önemli özelliği, tepelerinde, besmele yerine Arap harfleriyle yazdığı «Bismil Sübhanehu» tabiridir...

Mektuplarından iki örnek veriyoruz:

«Ahiret kardeşlerime mühim bir ihtar:

Birincisi: Risalei Nur'a intisap eden kimsenin en ehemmiyetli vazifesi onu yazmak ve yazdırmaktır ve intişarına yardım etmektir. Onu yazan ve yazdıran ve okuyan, (Risalei Nur talebesi) unvanını alır ve o unvan altında, her yirmi dört saatte benim lisanımla belki yüz defa, bazen daha ziyade hayırlı dualarımda ve manevî kazançlarımızda hissedar olmakla beraber, benim gibi dua eden kıymetdar binler kardeşlerim ve Risale-i Nur talebelerinin dualarına ve kazançlarına dahi hissedar olur. Hem dört vecihle dört nevi ibadeti makbule hükmünde bulunan kitabesinde, hem imanını kuvvetlendirmek, hem hadisin hükmüyle (bir saat tefekkür bazen bir sene kadar bir ibadet hükmüne geçer) tefekkürü imaniyi elde etmek ve ettirmek, hüsnü hattı olmayan ve vaziyeti çok ağır bulunan üstadına yardım etmekle hasenatına iştirak etmek gibi çok faideleri elde edebilir. Ben kasemle temin ederim ki, bir küçük risaleyi kendini bilerek yazan adam, bana büyük bir hediye vermiş hükmüne geçer. Belki her bir sahifesi bir okka şeker kadar beni memnun eder.

İkincisi: Maatteessüf Risalei Nur'un, imansız ve emansız cinnî ve insî düşmanları, onun çelik gibi metin kalmalarına elmas kılıncı gibi kuvvetli hüccetlerine mukabele edemediklerinden çok gizli desiseseler ve hafî vasıtalarla, haberleri olmadan yazanların zevklerini kırmak ve fütur vermek ve yazıdan vazgeçirmek cihetinde şeytancasına hücum edip darbe vuruyorlar. Hususan burada ihtiyaç pek çok ve yazıcılar pek az, düşmanları pek kuvvetli, kısmen talebeleri mukavemetsiz olduğundan, bu memleketi o nurlardan bir derece mahrum ediyorlar.

Benimle hakikat meşrebinde sohbet etmek ve görüşmek is-

teyen adam hangi risaleyi açsa, benimle değil, hadimi Kuran olan üstadıyla görüşür ve hakaiki îmaniyeden zevkle bir ders alabilir».

Bu mektup da öğrencilerine verdiği bazı dersleri içeriyor:

«Risalei Nur talebelerinden bir kısım kardeşlerimin, benim haddimin çok fevkinde hüsnü zanlarını tâdil etmek için ihtar edilen bir muhaveredir:

Bundan kırk sene evvel büyük kardeşim Molla Abdullah (Rahmetullahi Aleyh) ile bir muhaveremi hikâye ediyorum:

O merhum kardeşim, evliyai azimeden Hazreti Ziyaeddin'in (Kuddise Sırruhu) has müridi idi. Ehli tarikatça, mürşidinin hakkında müfritane muhabbet ve hüsnü zan etse de, makbul gördükleri için, o merhum kardeşim dedi ki: (Hazreti Ziyaeddin, bütün ulumu biliyor; kâinatta kutbu azam gibi, her şeye ıttılât var)... Beni, onunla rapt etmek için harika makamlarını beyan etti. Ben de o kardeşime dedim ki: (Sen mübalağa ediyorsun. Ben onu görsem, çok meselelerde onu ilzam edebilirim. Hem sen, benim kadar hakikî onu sevmiyorsun. Çünkü kâinattaki ulûmları bilir bu kutbu âzam suretine tahayyül ettiğin bir Ziyaeddin seversin; yani o unvanla bağlısın, muhabbet edersin. Eğer perdei gayb açılrsa, hakikati görölse, senin muhabbetin ya zâil olur veyahut dörtte birine iner. Fakat ben o zatı mübareki, senin gibi pek çok ciddî severim, takdir ederim çünkü. Çünkü sünneti seniye dairesinde, hakikat mesleğinde, ehli imana halis ve tesirli ve ehemmiyetli bir rehberdir. Şahsî makamı görölse, değil geri çekilmek, vazgeçmek, muhabbette noksan olmak, bilakis daha ziyade hürmet ve takdirle bağlanacağım. Demek ben hakikî bir Ziyaeddin'i, sende hayalî Ziyaeddin'i seversin. Benim o kardeşim, insafı ve müdakkik bir âlim olduğu için, benim noktâ-i nazarımı kabul edip takdir etti.

Ey Risalei Nur'un kıymetli talebeleri ve benden daha bahtiyar ve fedakâr kardeşlerim! Şahsiyetim itibariyle sizin ziyade hüsnü zannınız, belki size zarar vermez; fakat sizin gibi hakikatbin zatlar, vazifeye, hizmete bakıp, o noktada bakmalısın. Per-

de açılrsa, benim baştan aşağıya kadar kusuratla alude (kusurlarla bulaşık, kusurat kesilmesi yanlış) mahiyetim görünse, bana acıyacaksınız. Sizi kardeşliğimden kaçırmamak için, kusuratımı gizliyorum».

Aşağıdaki satırlar da kendisinin Denizli’de yaptığı savunmadan alınmıştır:

«- Evet; biz bir cemiyetiz ve öyle bir cemiyetimiz var ki, her asırda, 350 milyon dahil, mensupları var ve her gün beş defa namazla o mukaddes cemiyetin prensiplerine kemali hürmetle alâkalarını ve hizmetlerini gösteriyorlar. ‘Müminler kardeşdir!’ kudsî pogramıyla birbirinin yardımına, dualarıyla ve manevî kazançlarıyla koşuyorlar.

İşte biz bu mukaddes cemiyetin etrafındanız ve hususî vazifemiz de, Kuran’ın imanî hakikatlarını tahkikî bir surette ehli imana bildirip, onları ve kendimizi idamı ebedîden ve daimî, berzahî hapsi münferitten kurtarmaktır. Sair dünyevî ve siyasî ve entrikalı cemiyet ve komitelerle ve bizim medarı iftiharımız olan cemiyetçilik gibi asılsız ve manasız gizli cemiyetle hiçbir münasabetimiz yoktur ve tenezzül etmeyiz.

- Dünyaya karışmak arzusu bizde bulunsaydı, böyle sinek vızılıtsı gibi değil, top güllesi gibi ses ve patlak verecekti. Divanı Harbi Örfî’de ve Mustafa Kemal’in hiddetine karşı divanı riyasette şiddetli ve dokunaklı müdafaa eden bir adam on sekiz sene zarfında kimseye sezdirmeden dünya entrikalarını çeviriyor, diye onu ittiham eden, elbette bir garazla eder. Bu meselede, benim şahsımın veya bazı kardeşlerimin kusuruyla Risale-i Nur’a hücum edilemez! O, doğrudan doğruya Kuran’a bağlanmış ve Kuran dahi Arşî Âzam ile bağlıdır. Kimin haddi var, elini oraya uzatsın, o kuvvetli ipleri çözsün.

Hem, bu memlekette maddî ve manevî bereketi ve fevkalade hizmeti, otuz üç Ayatı Kuraniye’nin işaretleri ile ve İmamı Ali Radiyallahu Anhın üç keramati gaybiyesiyle ve Gavsı Azam’ın katî ihbarıyla tahakkuk etmiş olan Risale-i Nur (Said Nursî’nin kendi şahsî eserine Kuran’dan hüküm ve haber çıkarması, o ka-

dar sevdiği ve bağlı olduğu şeriate aykırıdır) bizim adî ve şahsî kusurumuzdan mesul olmaz olamaz ve olmamalı! Yoksa bu memlekete hem maddî hem de manevî, telafi edilmeyecek derecede zarar olacak.

Bazı zındıkların şeytaniyetiyle Risale-i Nur’a karşı çevrilen planlar ve hücumlar, inşallah bozulacaktır. Onun şakirtleri başkalarıyla kıyas edilmez; dağıtırılmaz, vazgeçilemez!.. Eğer maddî müdahafadan Kuran menetmeseydi, bu milleti can damarı hükmünde, umumun teveccühünü kazanan ve her tarafta bulunan o şakirtler, Şeyh Said ve Menemen hadiseleri gibi cüzî neticesiz hadiselerle bulaşmazlar; Allah etmesin eğer mecburiyet derecesinde onlara zulmedilse ve Risale-i Nur’a hücum edilse, elbette hükûmeti iğfal eden zındıklar ve münafıklar bir derece pişman olacaklar!

Elhâsıl; madem biz ehli dünyanın dünyalarına ilişmiyoruz, onlar da bizim ahiretimize, imanî hizmetlerimize karışmasınlar!..

- İşte ey müddeiumumî ve mahkeme azaları! Elli seneden beri bende bulunan bir fikrin aksiyi beni ittiha ediyorsunuz! Eğer laik cumhuriyeti soruyorsanız; ben biliyorum ki laik manası, bitaraf kalmak, yani hürriyeti vicdan düsturuyla dinsizlere ve sefahatçılara ilişmediği gibi, dindarlara ve takvacılara da ilişmez bir hükûmet telakki ederim. On senedir -şimdi yirmi sene oluyor ki, hayatı siyasîye ve içtimaîyeden çekilmiştim. Hükûmet-i cumhuriyetinin ne hal kesbettiğini bilmiyorum. Eliyazübillah, eğer dinsizlik hesabına, imanına ve ahiretine çalışanları mesul edecek kanunları yapan ve kabul eden bir dehşetli şekle girmiş ise, bunu size bilaperva ilan ve ihtar ederim ki: Bin canım olsa, imana ve ahiretime feda etmeye hazırım. Ne yaparsanız yapınız!»

Samsun’daki yargılanmasında istinabe yoluyla verdiği ifade şöyle:

«- Acaba, bu vatan ve dinin gizli düşmanlarının şu eşeddi zulmü nemrudanelerine karşı manevî pek çok kuvveti bulunan bu fedakârın tahammülü ve maddî kuvvetle ve menfî cihetle muka-

bele etmemesinin hikmeti nedir? İşte bunu, size ve umum ehli vicdana ilan ediyorum ki, yüzde on zındık dinsizin yüzünden doksan masuma zarar gelmemek için, bütün kuvvetiyle dahilindeki emniyet ve asayîşi muhafaza etmek için, Nur dersleriyle herkesin kalbine bir yasakçı bırakmak için, Kurânı Hakîm ona o derisi vermiş... yoksa bir günde yirmi sekiz senelik zalim düşmanlarımdan intikamımı alabilirim. Onun içindir ki; asayîşi masumların hatırı için muhafaza yolunda haysiyetini, şerefini tahkir edenlere karşı müdafaa etmiyor ve diyor ki: ben, değil dünyevî hayatı, lüzum olsa ahiret hayatını da milleti İslamîye hesabına feda edeceğim».

SÜLEYMANCILIK

«Evlatlarım, siz Allah'ın memuru, Resulullah'ın memuru Kitabullah'ın memuru, füyuzatı Muhammediye'nin memuru, dinin memurusunuz. Vazifeniz, batağa düşmüş, çamura yuvarlanmış ümmeti Muhammed'in evlatlarını bataklıktan kurtarmak, füyuzatı Muhammediye'yi aşılaktır. Gayeniz, mahza Rızaulah'tır».

Süleyman Hilmi Tunahan

SÜLEYMAN HİLMİ TUNAHAN KİMDİR?

Tunahan, 1888'de Silistre'de doğdu. Babası Osman Efendi de dersiam, hafız ve müderristi. İlk tahsilinden sonra İstanbul'a gelen Süleyman Hilmi, Fatih dersiamlarından Ahmed Hamdi Efendi'den ders aldı. Ciddî bir tahsil yaptı, çağının en yüksek okullarında okudu, din ve hukuk branşlarında diploma sahibi oldu. Medreselerin kapatılmasından sonra da İstanbul'un Sultanahtet, Süleymaniye, Yenıcamı ve Şehzadebaşı gibi büyük camilerinde vaizlik yaptı.

Bir taraftan vaiz olarak irşat hizmetlerine devam ederken, diğer yandan da (ilk defa 1946'da hükûmet kararıyla açılmasına izin verilen) Kuran kurslarında ve isteyen Müslüman çocuklarına da evlerinde Kuran öğretmeye, dinî ilmi hal bilgileri vermeye başladı. Bu kurslardan mezun olan pek çok talebe Diyanet İşleri Başkanlığı'nda müftü, vaiz, imam, müezzin, Kuran kursu öğretmeni olarak vazife aldı.

Süleyman Hilmi Tunahan, amelde Hanefî, itikatta Maturudî mezhebındendi. Meşrebin Nakşî, ehlişünnet vel cemaate,

son derecede bağılıydı. Öğrencilerine de daima aynı telkinlerde bulunmuştur.

Süleyman Hilmi Tunahan, İslam dünyasındaki Mısır (Cami-ülezher) ve İstanbul (Darülhilafe medreseleri) ekolünden ikincisine mensuptur. Bu nedenle reformcu, mezhepsiz, Vehhabî ve Basıncı cereyanlara karşıdır. Cezayir Kurtuluş Savaşı günlerinde, İstanbul camilerindeki vaazlarında, «Cezayirli kardeşlerimizin başarısı için dua edelim» dediği ve «hükûmetin dış politikasına karşı tutum izlediği» gerekçesiyle, savcılara verilen emirle hakkında dava açılmıştı.

Süleyman Efendi'nin hayattayken yazıp bastırıldığı tek eseri, «Yepyeni Usul ve Tertiple Kuran Harf ve Hareketleri»dir. Okuma yazma bilen herkesin tek başına Kuran okuyup öğrenmesini sağlayan bu pratik eserden bugüne kadar iki milyon nüshadan fazla basılmıştır.

SUÇLAMALAR VE CEVAPLAR

Bazı çevre, grup ve kişilerin zihinlerinde, «Süleymancılık» denilince şöyle bir yargılar zinciri oluşmaktadır:

– Süleymancılık bir tarikattır. Birtakım gerici kimseler bu tarikatı yaymaktadır.

– Bunlar, teokratik bir düzen kurmak için çalışmaktadırlar.

– Atatürk ve ilkelerine de karşılar. Bu konuda düşmanca telkinlerde, iftiralarda bulunmaktadırlar.

– Süleymancılar, Kuran ve din eğitiminin imam hatip okullarında devlet eliyle yapılmasına karşılar. Bu konuda tüm yetkiyi ellerinde tutmak istiyorlar.

– Bunlar, gerici, yobaz, laiklik düşmanı birtakım kimseler ve her çeşit ilerlemenin karşısındalar...

Bu iddialara karşı «Süleymancılar» olarak bilinen grubun sözcüleri de şu savunmayı yapıyorlar:

– «Süleymancılık» diye bir şey yoktur. Eğer muhakkak bir i-

sim verilmesi gerekiyorsa, bize «Süleyman Efendi'nin öğrencileri, ondan feyz almış kimselerin topluluğu» denebilir.

– Süleymancılık bir mezhep veya tarikat değildir. Süleyman Efendi'nin öğrencileri itikatta «Ehli sünnet vel cemaat» mezhebine, amelde ise Hanefî mezhebine bağılıdırlar. Tarikat ve tasavvufu Nakşîlikten feyz alırlar.)

– Kadınların okumasına karşı olduğumuz yalan, teokratik bir düzen istediğimiz iftiradır.

– Süleyman Efendi ve öğrencileri, yurtiçinde ve yurtdışında, hiçbir ideolojik ve siyasi olayda rol almamışlardır. Haklarında açılan pek çok davada bağımsız Türk mahkemelerinde beraat etmişlerdir.

– Süleyman Efendi'nin öğrencileri kanunlara, akla, çağdaş medeniyetin nimetlerine, insanlığa faydalı her şeye ters gelecek ne bir düşünce, ne de bir olay içinde asla olmamışlardır.

OLAYIN NEDENİ: KURAN'I KİM ÖĞRETECEK ?

Yukarıda söylenenler, hücum veya savunma, olayların akışıyla doğrudan ilgili olmayan, meseleyi iyi bilmemekten doğan kaba saldırı ile bu bilmezlikten yararlanan iddialı bir savunma olarak kağıt üzerinde bırakılmalı ve konunun özüne inilmelidir.

Süleymancılık nedir, ne yapılmak istenmiştir, istenmektedir? Süleyman Hilmi Tunahan'ın ve öğrencilerinin fonksiyonu şöyle özetlenebilir: «Din eğitiminin yasaklandığı, başıboş bırakıldığı, devletin bu konuda hiçbir sorumluluk üstlenmediği günlerde, Süleymancıların kendi ifadeleriyle 'milletin manevî susuzluk ve gıdasızlıktan boğulmak üzere olduğu, köylerin ezansız, camilerin imamsız kaldığı' bir dönemde, önce evlerde, sonra mahallelerde, sonra da nihayet böyle bir eğitimin lüzumunu anlayan devletin izniyle açılan Kuran kurslarında, Kuran'ı ve İslamiyetin ana hükümlerini gençlere öğretmek için organize olmak ve gi-

derek astronomik ölçülere yükselen bu organizasyonu tek elden yönetmek».

Bu çabasında Süleyman Hilmi Efendi'ye önce gizli, sonra açık biçimde bazı zengin Müslümanlar yardım etmişler, çevresi genişlemiş, gayeye gönül verenler çoğalmış, demokrasiye geçişte siyasî destekleyiciler bulunmuş, kanunlara ters düşmemek için gerekli önlemler alınmıştır. CHP'nin tek parti döneminde başlayan faaliyet, 1947'lerden sonra izinli Kuran kurslarına dönüşmüştür. DP'nin ilk zamanlarında daha da yayılmıştır. Valiliklerin kontrol ettiği izinli kurslardan birkaç misli daha fazla özel kurs açılmış, buralarda on binlerce genç Süleyman Hilmi Efendi'ye bağlı din öğretmenlerince eğitilmiştir.

Süleyman Efendi'nin bir öğrencisi, hem onun düşünce ve dikkatlerini, hem de bu istikamette gelişen hareketin özelliklerini gözler önüne sererek şu bilgileri veriyor: («Ufuk» dergisi Eylül 1978, Sayı: 476):

– «Süleyman Hilmi Tunahan Efendi'nin inanç sapıklığı içinde bir tek talebesi yoktur. Çünkü o, talebelerini 'ehlisünnet vel cemaat' inancına bağlı olarak yetiştirmiştir.

– Tarikati, sadece 'hoş sohbet' vasıtası haline getiren son devrin tembelliğini yıkmış, onu, kitleleri harekete getiren, şeriat için çalışan insanların hareket ve heyecan vasıtası kılmıştır.

– Laik maarifin din adamı yetiştirmeyeceğini, yetiştirmekte samimi olmayacağını, olamayacağını temel fikir olarak ortaya koymuştur. Hayatı boyunca İslamiyeti resmî ideolojinin tasallutundan ayrı tutabilmek için çalışmış ve kendi teşkilatlandırdığı müesseseler, Kuran kursları bünyesinde buna muvaffak olmuştur.

– Dünya hadiselerini yakından takip etmişler, bu mevzuda, İmam Rabbanî Hazretleri'nin, «Devrinin zahirî idarecilerini bilmeyen hidayete kavuşmuş değildir» sözünü şiar edinmişlerdir.

– Talebelerini hayatta daima teşvik etmiş, ifrat ve tefritten uzak kalmalarını tavsiye etmiştir. Halkı, CHP'ye rey vermekten şiddetle men etmiştir».

Süleyman Efendi öğrencileri, Kuran kursları kurma, yayma,

kontrol etme olayı geliştikçe iki ayrı yönden dikkatleri çekmeye başladı: «Diyanet Teşkilatı'nın dışında daha da güçlü bir din organizasyonu doğduğu için devlet, Kuran kursları çevresinde sol siyasete karşı bir dinamik oluşturulduğu için de bazı gruplar, kişiler olaya cephe aldılar». Kursların devlet kontrolünden çıkarak bağımsız çalışması, binlerce kurs arasındaki maddî-manevî ilişkinin Süleyman Efendi'nin öğrencilerinin kurduğu bir federasyonca kontrol edilmesi (sağ veya sol) işbaşındaki iktidarları da endişelendirir oldu.

Bu noktadan bakıldığında hiç mahkûm olmamalarına rağmen, daha sağlığında Süleyman Efendi'nin defalarca polis takibatına uğraması, karakollarda sabahlaması, yargı önüne çıkarılması, sık sık takip edilip tutuklanması, hakkında yüzden fazla dava açılmasının nedenleri anlaşılır.

Söyle bir mantık ileri sürülmüştür: devlet, din eğitimi yapan okullar kurmuştur. Özel Kuran kurslarına gerek yoktur. Ayrıca devlet, dinden kaynaklanan örgütlenmelerden her zaman çekinmiş, bunun sakıncalarını yaşamıştır. Öyleyse, binlerce Kuran kursundan oluşan ve kontrolü devletin elinde bulunmayan bir örgüte izin verilmemelidir.

Nitekim verilmemiştir ve çeşitli mevzuat gerekçeleriyle Süleyman Efendi'nin öğrencilerinin kontrolündeki Kuran kursları, bunlara öğrenci hazırlayan, buralara giden öğrencileri barındıran kurs binaları ellerinden alınıp, devletin, yani Diyanet Teşkilatı'nın emrine verilmiştir.

ÖRGÜTLENME VE UYGULAMA

Süleyman Hilmi Efendi'nin öğrencileri bugün, yurtiçinde ve yurtdışında olmak üzere iki örgütü yönetiyorlar. Yurtiçindeki adı «Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri Federasyonu». Bu yurtlarda, ortaokul, lise ve üniversite eğitimi gören gençler kalıyor. Yurtlar ülkenin çeşitli bölgelerine dağılmış durumda. Bi-

naların tamamına yakını Federasyon'un kendi malı veya mal sahibi tarafından bu işe tahsis edilmiş. Yurtlardaki öğrencilerin sadece yüzde 10'u imam hatip okullarında veya Yüksek İslam Enstitüsü'nde okuyor. Yüzde 90'ı öteki devlet okullarında. Yurt yöneticileri, haklarındaki yanlış yargıları düzeltmek için binaları dışardan ziyaretçilere açıyor, gezdiriyorlar. Genellikle, bahçe içinde birkaç katlı binalardan oluşan bu yurtlarda tüm günlük hayat bizzat öğrencilerce yürütülüyor. Sabah erken kalkılıyor, namaz kılınıyor, dua ediliyor. Nöbetçi öğrenciler kahvaltıyı hazırlıyor, herkes kendi servisini yapıyor. Kahvaltıdan sonra okul zamanına kadar kütüphanede ders çalışılıyor. Her şey düzenli ve dakik. Temizlik ilk planda geliyor. Yatakhaneler, ranzalar, yataklar birinci sınıf bir otel görünümünde. Öğrencilerin hemen tümü sınıflarını muntazam geçiyorlar. Sınıfta kalan öğrenci zaten yurttan barınmıyor. Sigara kesinlikle yasak. Yurtlar için lüzumlu gıda, kitap, sağlık malzemesi ve her çeşit mefruşat yardımlarla sağlanıyor. Çocukların hiçbir eksiği yok.

Yurtlarda çağdaş eğitimin gereği modern laboratuvarlar, yabancı dil öğreten elektronik malzeme var. Televizyon ve radyo, öğrencilerin ders çalışmalarına engel olacağı için bulundurulmuyor. Gençlerin aralarında yaş farklılığına dayalı bir saygı ve sevgi düzeni kurulmuş. Anlaşmazlık yok, kavga yok, şamata yok. Hiçbir siyasî ve ideolojik fanteziye de izin verilmiyor.

MASON LOCALARI VE KİLİSE'YLE YAZIŞMALAR

Bu kitabın hazırlandığı günlerde gazete sütunlarında kendilerinden bir hayli söz edilen, çeşitli dinî olaylarda merkez veya etken gösterilen «Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri Federasyonu», Süleymancı grubun yurtiçindeki faaliyet odağıdır. Federasyon'a bağlı dernekler, birer şube olmayıp, kendiliklerinden üyedirler. Federasyonun dernekler üzerinde bağlayıcı

ve emredici fonksiyonu yoktur. Derneklerin, tüm il ve ilçelerde pek çok köy ve kasabada toplam değerleri milyarları aşan mal varlığı vardır. Bunlarda mülkiyet her derneğin kendi üzerindedir. Dolayısıyla bir kamulaştırma olayında federasyon için ve topuna şamil bir dava açılmayacak, her dernek bu kamulaştırmaya tek tek muhatap olacaktır. Mal varlığının esasını teşkil eden pansiyonlar da, o il, ilçe veya köyde kurulu derneğin kendi malıdır. Sayıları 1 000'in üzerinde olan bu pansiyonlardan 500'den fazlası vatandaşlar tarafından derneklere bağışlanmış veya vatandaşların, arsa, mal ve para yardımlarıyla yapılmıştır. Ayrıca, Federasyon'un Diyanet'le olan anlaşmazlığını göz önüne alan bazı vatandaşlar bir oldu bittiye vesile olmaması için, verdikleri veya alınmasını istedikleri arsaların tapu kayıtlarının kendi üzerlerinde olmasını şart koşmaktadırlar.

«Süleymancıların yurtdışındaki ortak müesseseleri olan «İslam Kültür Merkezleri»nin son günlerde ABD, Almanya, Belçika, Hollanda ve İsviçre gibi ülkelerde «Bulgaristan konusundaki Türk tezinin dünyaya duyurulması faaliyetinde» önemli roller aldığı ve protesto yürüyüşlerinin düzenlenmesinde başrolü oynadığı da ileri sürülüyor. Bu merkezler, İslamiyet resmî dinlerden kabul edildiği için, İsviçre ve Belçika'da faaliyetlerini resmî makamların iznine gerek kalmadan yürütüyorlar. İslam Kültür Merkezleri'nin çok yoğun olduğu Almanya'da ise resmî makamların izniyle çalışma yapılıyor.»

Grubun lideri olan Kemal Kaçar'ın AP milletvekili olarak Meclis grubunda 30 kasım 1978 günü yaptığı konuşma bu konuya aydınlık getirmesi bakımından ilginçtir. Kaçar şöyle konuşmuştu:

«... Bu sebeple Avrupa'da sade Almanya'da değil, bütün Avrupa'da İslam Kültür Merkezleri'nin Hristiyanlarla ne derece insanî ve medenî münasebetlerde bulunduğunu size anlatmak için bir vesikayı, (kısa bir vesika zaten, vesikanın kendi kısadır) huzurunuzda Türkçesini okumak istiyorum. Köln Başkardinali'ne yazılan mektubun suretidir bu. Aynen şöyle der:

‘Muhterem Kardinal Cenapları! Bizim 4 ekim 1976 tarihli yazımıza cevap teşkil eden 8 kasım 1976 tarihli yazınızı büyük bir memnuniyetle aldık. Filhakika iki taraf da, İslamiyet de, Hıristiyanlık da, yerlerin ve göklerin ve bütün kâinatın yaratıcısı olan Kadiri Mutlak fikrinde birleşmektedir. Her ne kadar bu Kadiri Mutlak’ın zatında ve sıfatlarında oldukça derin farklar bulunsa da...’ (Onu da tebarüz ettirerek yazıyor. Hiç taviz vermeden. O belki bizi biraz okşayarak maddî, manevî menfaatler göstererek daha da fazla yanına çekmek isteyebilir. Verdiğimiz cevap öyle... Mektup devam ediyor):

‘Bu sebeple dinsizlik ve tarihî maddeciliğin meydana getirdiği komünizme karşı mücadelede müşterek tarafımızın bulunduğu muhakkaktır. Öyle olunca, sizin de mektubunuzda büyük bir isabetle belirttiğiniz gibi, müşterek düşmana karşı mücadelede tarafların birbirini desteklemelerinden hatta ittifak halinde olmalarından daha tabîî, daha makul bir şey olamaz’.

İşte Hıristiyanlarla yaptığımız teşriki mesainin mahiyeti budur. Bu mektup size gerçeği veciz bir şekilde ifade eder. Bu gerçeğe karşı; kulağınıza gelmişse veya duymuşsanız, okumuşsanız bize yapılan iftiraların ne kadar çirkin olduğunun takdiri sizlere aittir.

Bu ifadeleri, bu kelimeleri dikkatle dinlediğiniz için bilhassa şükranlarımı grubumuza arz ederim. Görüyorsunuz nasıl ve ne şekilde yazıyoruz. Mektubun devamını okuyorum: ‘Bu mülahazalarla kıymetli jestinizi teşekkürle karşılıyor ve Allah’tan Müslümanlar ile Hıristiyanları, müşterek düşmanları olan bütün dinsiz ve ateistlere karşı muvaffak kılmasını niyaz ediyoruz.’

Şimdi ikinci bir mektuba geliyorum.

İslam Kültür Merkezleri aynı zamanda Almanya’da İslamiyetin resmî dinler arasında kabul edilmesi için müracatta bulunmuştur.

Çünkü Belçika’da kabul edildi. Fakat bunlar arasındaki kanunî farklar, incelikler var. Bunların üzerine fazla eğilmedik, yalnız resmî dinler arasında kabul edildi, bu ülkelerde, İslam Kültür

Merkezleri de Almanya’da müracat etti. Alman Hükûmeti İslam dininin de, diğer dinler gibi Alman Hükûmeti nezdinde resmî din olarak kabul edilmesin talep ettiler. Çünkü bunda İslamiyet namına büyük faydalar melhus idi.

Alman Hükûmeti, bilhassa Nordrhein-Westfalen Hükûmeti, İslam Kültür Merkezi’nin Köln’de merkezi bulunduğu için, bunu birçok zümrelere sormuş, fikirlerini almak için, istişarî mahiyette... Bu arada Mason Büyük Locası’na da sormuş. Mason Büyük Locası da İslamiyetin Almanya’da resmî dinler arasında kabul edilmesinin lehinde bir cevap vermiş. Müracaat sahibi İslam Kültür Merkezi için müspet mütalaada bulunmuş. Mason Büyük Locası, Nordrhein-Westfalen Hükûmeti’ne yazdığı yazının bir suretini bize gönderdi.

Buna karşı verdiğimiz cevabı okumakta fayda görüyorum. Aynen şöyle:

‘İslam Kültür Merkezleri ve cemaatinin Almanya ve Batı Berlin’de İslamın resmen tanınması için yaptığı teşebbüse Büyük Locanız namına yaptığınız cesur müdahalenizi duymuş bulunuyoruz. Bunun için bütün camiamız (topluluğumuz) mensupları namına teşekkür ederiz. Nordrhein-Westfalen Başkânı’na göndermiş olduğunuz mektup, hakiki insanlık ve diğer kâmlık ruhuna ve dolayısıyla modern demokrasi anlayışına tamamiyle uygundur.

Sayın Dr. Trayn, Büyük Loca’nın üstadı. Biz de size bilmukabele demokratik bir nizam içinde masonik faaliyetlerinize cebrî veya kanunî bir şekilde mâni olunamayacağı hakkında öteden beri sahibi bulunduğumuz kanaatimizi muhafaza ve savunmakta devam edeceğimizi temin ederiz.

Buna karşılık masonluk âleminin de sizin gösterdiğiniz yolda samimiyetle devamlı olarak çaba göstermesini temenniye değer buluruz... Hıristiyanlarla müşterek noktamız metafizik âleme inanmaktır. Her ne kadar bu inançlarımız arasında çok büyük farklar olsa da... Metafizik âleme inanmayan siz masonlarla da müşterek noktamız demokrasiye ve insan hak ve hürriyetlerine

(ki bunun başında vicdan hürriyeti gelir) olan inancımızdır`.

Biz mektuplarımızda Hristiyanlarla müşterek, asgarî müşterek noktamızı tespit ediyoruz. Müslüman olarak... Masonlarla da, asgarî müşterekimiz vardır. Demokrasiye ve insan hak ve hürriyetlerine inanmak... Siz metafizik âleme inanmıyorsunuz. Ama müşterek noktamız budur, diyorum. Mektup şu satırlarla son buluyor:

`Bu vesile ile içten duygularımızı ve masonluk âleminin iyiye gitmesi hususundaki temennilerimizin kabul edilmesini dileriz. Hürmetlerimizle`.

Bu hususta kıymet hükmü vermek istemiyorum. Kıymet hükmünü siz değerli arkadaşlarıma bırakıyorum. Bu iki vesika grubunuzun mensubu bulunan naçiz arkadaşınızın ve onun hami ve fahrî reisliğini yaptığı İslamî zümrenin dünya görüşü... Ve umumî kültürü, dünya meseleleri hakkındaki anlayış seviyesi, tolerans seviyesi hakkında siz arkadaşlarımıza kâfi derecede, fikir vermiş olacaktır. Bu kadarla iktifa ediyor, huzurunuzdan hürmetle ayrılıyorum».

DIYANET'LE ANLAŞMAZLIK

Tüm Avrupa'ya yayılan İslam Kültür Merkezleri'nin adedi 215. Her yıl daha da artıyor. Yurtdışındaki Türklerin maddî-manevî katkılarıyla kurulmuş, geliyor. Dernek yöneticileri, yardım paralarıyla önce bir bina satın alıyorlar. Mahallî idarenin izniyle bir kısmını mescit, bir kısmını da kütüphane ve toplantı salonu olarak düzenliyorlar. Dinî ve millî günlerde burada toplanılıyor. Almanya'nın bazı önemli kentlerinde bu merkezlerce büyük camiler inşa ediliyor, binlerce Müslüman aynı anda burada ibadet edebiliyor. Bu merkezlerin bir görevi de İslam kültür ve medeniyetini yabancılara tanıtmak. Bu merkezler aracılığıyla bugüne kadar 10 000'in üstünde yabancıların Müslümanlığı seçtiği biliniyor. Frankfurt'taki İslam Kültür Merkezi eski bir şaraphane. Bu-

rası satın alınmış, büyük bir ada halinde yeniden düzenlenmiş temizlenmiş. Bugün Almanya'daki örgütün genel merkezi olarak görev yapıyor.

Süleyman Efendi'nin öğrencilerinden biri «Biz bu merkezleri kurar ve Almanya'daki Türklerin din ve kültür hayatına sahip çıkarken Diyanet Teşkilatı Almanya'ya henüz tek bir din adamı bile göndermemişti» diyor.

Aralarındaki dayanışma, yönetim disiplini, mahallî yöneticilerle ilişki ve sahip oldukları maddî imkânlar yönünden bu merkezlerin «ciddî bir dinamik güç» oluşturduğu biliniyor.

Süleyman Efendi'nin öğrencileri bir ara yayın dünyasına da girdiler. Haftalık «Ufuk» dergisi ile günlük «Sabah» gazetesi, ayrıca tam teşekküllü bir matbaayı da içeren Fazilet Neşriyat onlarındı. Bonn'da yayımlanan 15 günlük yayın organı «Anadolu» adlı bir gazeteleri de vardı. Şimdi sadece Fazilet Neşriyat faal.

«Süleymancılık» olayının aktif gücünü teşkil eden Kuran kursları, görüldüğü gibi zamanla, içerde 100 000 genci barındıran yurt binalarına, dışarda da milyonlarca Türk'e hizmet veren İslam kültür merkezlerine dönüşmüştür. Bu dönüşmede, Süleyman Efendi'nin öğrencilerine açık cephe alan Diyanet'in büyük rolü vardır. Özellikle 12 Eylül'den sonra Diyanetçe «Gizli din eğitimi yapan dernek ve tüzel kişilere ait binaların Diyanet İşleri Başkanlığı'na devredilmesi» için kanun teklifi hazırlandı. Diyanet'in uzmanlarınca öğrenci pansiyonculuğuna dönüşen Süleymancılık örgütü için olumsuz raporlar verildi. İdarenin dikkati çekilmek istendi. Bu çabaların önceleri başarılı olduğu, bazı yerlerde binalara müftülükler adına el konduğu görüldü. Kısa süre sonra, yurtların eğitim biçimi ve öğrencilerin okul başarıları sivil-asker yöneticilerin dikkatini çekti, «el koyma» olayı durdu.

Dinî bayramlarda kesilen kurban derilerinin büyük bölümünün bu derneklere verilmesi, böylece, Diyanet'in ve onun pay verdiği bazı kurumların maddî yönden zarara uğraması da yeni önlemlere neden oldu. Diyanet, mülkî amirlerin yardımıyla

«kurban derilerinin ancak belirli kuruluşlara verileceği» yolunda, Anayasa ve mülkiyet hakkıyla çatışan bazı uygulamalar da yaptırdı.

Günümüzde bu akımın en önemli kişisi Süleyman Efendi'nin damadı Kemal Kaçar'dır. AP milletvekili olarak bir süre Meclis'te de bulunan Kaçar, 12 Eylül'den sonra tutuklanmış, birkaç ay yattıktan sonra beraat ederek çıkmıştır. Kaçar, «Bu yurtlarda biz, fakir aile çocuklarının öğrenim imkânı bulması, hayatta başarılı olması, memleket ve millete faydalı biçimde yetişmesi için çalışıyoruz. Merhumun talebeleri olarak, kanunlara tam riayetle bu millî vazifemizi yerine getiriyoruz» diyor.

Süleymancılık bölümünü bir gazete haberiyle bitirelim: («Sabah» mayıs, 1995):

«Süleymancıların Türkiye'nin her tarafına dağılmış ve her biri 5 yıldızı otel gibi olan yaklaşık 2 000 civarında öğrenci yurdu ve burada kalan 150 000 civarında öğrencisi var. Kemal Hoca'ya bağlı yaklaşık 2 milyon kişi bulunuyor. Alparslan Türkeş'in «Efendi Hazretleri» dediği Kaçar, Tayyip Erdoğan ve Melih Gökçek'in seçilmesinde önemli rol oynadı.»

12 Eylül 1980'den sonra hakkında 9 yıla yakın mahkûmiyet istenen Kemal Kaçar'ı rahmetli Muammer Aksoy savundu. Aksoy'un, Kaçar'ın Avrupa Konseyi'nde devleti nasıl savunduğunu belgeleriyle ortaya koymasından sonra Kaçar beraat etti».

ABDÜLHAKİM ARVASÎ ve ARDINDAN GİDENLER

«... Abdülhakim Efendi Hazretleri, basitlerin basiti gibi duran bir ifade içinde, bütün arz küresini hasır koltuğunun yuvarlak yastığı kadar küçültüp üzerine oturmuş, etekleriyle sımsıkı peçelemiş ve bunu belli etmemeyi en büyük marifet ve keramet bilmiş bir tavır sahibiydi. O, etekleriyle gizlediği muazzam bir mabedin üzerinde oturuyordu. Beni anlıyor musunuz? Beni anlatamayan kelimelerin aczini Allah'a havale ederim...»

Necip Fazıl Kısakürek

ABDÜLHAKİM ARVASÎ KİMDİR ?

Seyyid Abdülhakim Arvasî, Türkiye'de, son yarım asrın dinî hareketleri ve tartışmalarında ismi sık sık geçen, pek çok sanat, edebiyat ve fikir adamına etkili olmuş bir din ve tasavvuf büyüğüdür. Van'ın güneyinde Arvas köyünde doğmuştur. Atalarının Bağdat'tan Van'a göç ettiği, yüzyıllardır Arvas köyünde oturdukları ve köydeki Kadirî dergâhında babadan oğula çevreye telkin ve tesirde bulundukları belirtilmektedir. Abdülhakim Efendi'nin babası Mustafa Efendi de bir Nakşî şeyhidir. Abdülhakim Arvasî 1865 yılında doğmuştur. Kendisine intisap edenlerin belirttiğine göre, doğduğu gece evlerine Kadirî tarikatının kurucusu Abdülkadir Geylanî'nin 12. göbekten torunu Seyyid Abdülhakim Efendi konuk olduğu için babası oğluna onun ismini vermiştir.

Abdülhakim Arvasî genç yaşlarında, çağın sosyal ve fen bilimlerini öğrenmek, dini konularda kendini yetiştirmek gayesiyle Irak ve Suriye’de dolaşmış, daha sonra köyüne dönmüştür. Abdülhakim Arvasî, köyünde yaptırdığı medresede çevrenin gençlerine din bilgileri öğretir, «İran’dan gelecek her çeşit siyasî ve dinî akımlara karşı Müslüman halkı uyarır.» 20 yıl kadar süren bu çalışmalardan sonra Ermeni ve Rus işgali üzerine Arvasî ailesi köylerini terk ederek Batı’ya gelir.

Abdülhakim Arvasî, İstanbul’a gelip ailesinden sağ kalanlarla birlikte Eyüpsultan civarında kendilerine hükûmetçe ayrılan Yazılı Medrese’ye yerleşir. Arvasî bu yıllarda, yine Eyüp’te bulunan Kaşgarî dergâhında tarikat şeyhliği görevini sürdürürken, vaizlik, imamlık yapar, talebe yetiştirmeye devam eder.

«Medreselerin, daha sonra da tekkelerin kapatılması üzerine Abdülhakim Arvasî ev haline dönüştürdüğü Kaşgarî dergâhında talebeleri ve ziyaretçileriyle sohbet ederek günlerini geçirmeye ve eserlerini yazmaya başlar. Bu arada Arvasî, Menemen Olayı (1930) nedeniyle tutuklanır, çok ağır suçlamalarla yargılanır. Mahkeme daha sonra onu olayla ilgili görmeyerek beraat ettirince tekrar Eyüp’e gelir. Beyazıt ve Ağa camilerinde vaazlar verir. Bir süre sonra da «İstanbul’da kalması sakıncalı bulunarak» Ankara’ya sürülür.»

Abdülhakim Arvasî, Ankara’ya yakın Bağlum Köyü’nde vefat eder ve oraya gömülür.

ARVASÎ’NİN BAZI GÖRÜŞLERİ

Abdülhakim Arvasî’nin «sufî, mutasavvıf, fakir vb tabirler ve aralarındaki farklar» konusundaki konuşmalarını, «Tasavvuf Bahçeleri» isimli kitabından alarak buraya aktarıyoruz. Çok tartışılan ve çeşitli görüşlere neden olan bu konularda, son yıllarda Türkiye’de dinî çevrelerde etkili olmuş bir tasavvuf büyüğünün görüşlerini öğrenmek yararlı olacaktır.

Abdülhakim Arvasî’nin görüşleri şöyle:

«Avarif» adlı kitabın, onuncu faslında, tasavvuf adamlarının dereceleri üç merteye halinde gösterilir. Birinci merteye, «tabakayı ulya»dır ki (yüksek tabaka), kâmiller ve ermişler tabakasıdır. İkinci merteye, «tabakayı vusta»dır ki (orta tabaka), kemal yoluna girmiş olanlardır. Üçüncü merteye de «tabakayı süfla»dır ki (aşağı tabaka), eksik makamlarda kalmış olanlardır.

Kâmiller ve ermişler, yani marifet yolunda gayeye varmış olanlar, «sabıkun»lardır (ileri geçenler).

«Sabıkun», asıl itibariyle sahabîler, tabîler ve onların da tabîleri; vâris olmak itibariyle de müctehitler, müfessirler, muhaddisler ve tasavvuf ehlinin büyükleridir. Bu derecede olanlar, kâinatın efendisi Allah Resulü’ne ittibalı, yani her hallerinde O’na uymaları vasıtasıyla, zahirde ve batında vusul mertebesine ve üstün ahlak bütünlüğüne yükseldikten sonra, o mertebeden geri dönmeye, aşağı inmeye ve böylece, insanları hakikat yoluna davet etmeye mezun ve memur olmuş üstün kimselerdir. Onlar, kemal varmış, mükemmel zatlardır. Fazilet ve inayet Rabbi, onları seçmiş ve murat kılmıştır. Onlar, birlik cemiyetinin tükenmez kaynağında ve gerçek tevhidin engin deryasında boğulmuş, kendilerinden geçmişken; fena sahasından beka meydanına yükseltilmişlerdir. Bu üstün topluluk, bütün insanları, iki cihan sadetine erdirmek için ilmen ve zevken, yüksek derecelere terakki sırlarını ve düşük, kötü ahlakı da güzel ahlaka dönüştürme yollarını gösterir ve topyekûn insanlara rehberlik ederler.

Salıklar, kemal derecesine vardiktan sonra, ahlakı tamamlamakla emrolunmamışlardır. Yani henüz şuhut denizinde gömülü ve beka sahiline eritilmemişlerdir. Onlar, şeref kubbesinin sakinleri ve hayret denizinin yüzücüleri zümresinin yolunda olanlardır. Onlara «evliyayı müstehlikin-benliklerini eritip tüketen, harcanmış veliler» denmiştir.

Bu makamda olanlar da iki kısımdır: birincisi, en yüksek gayeye talip ve Allah aşkına tutkun olanlardır. Bunlar, ahireti isteyen ve dünyayı terk edenlerdir. Dünyadan maksat, şeriâtın ya-

sakladığı kötülüklerdir. Diğeri de cennet talipleri ve ahiret isteklileridir. Bunlara, «sulehayı ümmet» de (ümmetin iyileri) denir.

En yüksek gayeye, yani Hakk'a talip olanlar da iki kısımdır. Birincisi, tasavvuf ehlidir ki, bunlar nefsin bazı düşük sıfatlarından kurtulmuş ve büyük sufilerin üstün hallerinden bazılarıyla vasıflanmış olanlardır. Onlar, bu hallerin son haddine yükselmeye ve onlara vakıf olmaya ceht göstermekle beraber, nefsî sıfatlarının kuyruğundan kopamamış ve bu yüzden de Allah'a yakınlık kazanan büyük sufilerin gayesine erişmekten geri kalmışlardır.

Hakk'a talip olanların diğer kısmına gelince, onlar da «Melamiyei Hak»dırlar ki, ihlasa riayette ve doğruluklarını muhafazada olanca gayretlerini sarf ederler, titizlikle ibadetlerini gizlerler ve salih ameller cümlesinden tek bir sünnet ve müste-habbın dahi terkine rıza göstermezler. Bütün faziletler ve nafilere yapışmayı bile kendi yollarının gereklerinden sayarlar. Onların meşrebi, daima ihlas üzere olmaktır. Onlar, lezzetlerini kendi amelleri ve hallerinin Hakk'ın nazarında tek başına olmasında bulurlar. Asilerin, isyankârlıklarını göstermekten kaçınmaları gibi, onlar da taat ve ibadetlerini izhar etmek, göstermekten öylece kaçınırlar ki, asla ihlas ölçüsüne en küçük bir gölge düşmüş olmasın...

Bazıları, «Melamî»yi şöyle tarif etmişlerdir: «Melamî, o kimsedir ki, hiçbir hayrı göstermez; hiçbir şerri de gizlemez...»

Melamîler, vücutları aziz, halleri şerefli iseler de tevhit müşahedesinden ve yalnızlık kaynağını keşiften mahçup kalmışlar, perdelenmişlerdir. Zira, onların bakışları, halktan amelleri gizlemek ve hallerini örtmek suretiyle halkın varlığına ve kendi nefsi-ne ehemmiyet vermeyi gösterir bir görüştür ki, bu da tevhidin manasına mâni, ona aykırıdır. Çünkü nefis, yabancılar dünya-sındandır. Salıklar, kendi hallerine bakışları baki kaldıkça, Hak'la muamelede ve mutlak cemali mütalaada yabancı şeyleri tamamiyle nazarlarından çıkaramazlar.

Melamî ile sufiler arasındaki fark, odur ki, ilahî inayet cez-

besi, sufileri büsbütün o hallerden koparıp ayırmış, halk ve benlik perdelerini, onların müşahede nazarından kaldırmıştır. Dolayısıyla onlar, taat ve ibadetlerinde, kendilerini de, halkın varlığını da ortada görmezler.

Onlar, insanların görmelerine ehemmiyet vermediklerinden, hallerini örtmek ve ibadetlerini gizlemek gibi bir düşünceyle meşgul olmazlar. Eğer, vaktin maslahatını, yani zamandan yararlanmayı ibadeti göstermekte görürlerse, onu izhar eder, gösterirler; eğer gizlemekte görürlerse onu gizler, göstermezler. Onun için, Melamîler «muhlis» (ihlas kazanmaya çalışan) sufiler de «muhles» (ihlasta devamlı olan) topluluklardır. O ahiret yurdunu ananların, tam ihlasta olduklarını bildiren ilahî ifade, işte bu sufilerin hal vasıflarıdır.

Ahiret isteklileri, dört zümredir: zahitler, abitler, fakirler ve hizmetçiler.

Zahitler. İmam ve yakın nuru ile ilahî emirler ve ilahî cemali müşahede ederler ve şeriatın yasakladıklarını da pek çirkin bulurlar. Onlar, yalancı ve fanî zevklere iltifat etmez, onların sahte, ilıştırme süslerinden yüz çevirir ve hakikat baki olan ilahî cemalle râğbet ederler.

Bu zümrenin sufilerden farkı odur ki, zahit kendi nefsinin hazzıyla Allah'tan mahçup ve gafil kalır. Nasıl kalmasın ki, cennet, nefsin haz makamıdır. «Orada nefislerin arzuladıkları şeyler vardır» mealindeki ilahî ifade, buna en büyük işarettir.

Sufiler ise, ezeli cemalin müşahedesini ve ebedî zatın muhabbetiyle iki cihandan da kopuk ve gafilirdirler. Öyle ki, onlar, ilahî yasaklardan yüz çevirdikleri gibi, ahiretten de sarfınazar etmişlerdir.

«Dünya, ahiret ehline haram, ahiret ve dünya ehline... Allah ehline ise her ikisi de haram!» Hikrneti, işte bu manaya işarettir. Sufinin züht makamındaki derecesi, zahidin derecesinden daha yüksektir.

Fakirler. Hakikatıyla zenginliğin, «Mutlak Malik» olan Allah'a ait olduğunu zevken ve vicdanen bilenler... Onlar, her ne

kadar, mecazî manada zengin olurlarsa olsunlar, keşif nazarlarında, gerek kendilerini ve gerek kâinatı meydana getirmekte, devamlı kılmakta, güç vermekte, yerince yerleştirmekte; hasılı, her hal ve şanda, her an ve zamanda, her mevki ve mekânda Allah'a tam bir ihtiyaçla muhtaç gördüklerinden, cidden ve vicdanen fakirliği, bütün dış dünya ve dış varlıklara; zenginliği de yalnız mutlak kemal ve mülk sahibi Allah'a isnat ve tahsis ederler.

«Şüphesiz zengin olan Allah'tır, sizler fakirlersiniz...» İlahî ifadesi, buna işarettir.

Marifet yolunda, «fakir» olarak tanınan zat, kendi varlığını masivadan, yani, dış dünya varlığından bildiği için, ona fakir denmesi, kendi nefsinden kinayedir. Fakir denilince, bazı insanlar büyük velilerin, üstün sahabîlerin hal ve mal fakirliğini anlıyorlarsa, bu anladıkları, o büyük peygamberlerle, o üstün sahabîler, hatta o sahabîlerin önderleri ve reisleri olan Ebubekir Sıddık, Osman Zinnureyn, Abdurrahman bin Avf ve benzerlerinin mal sahibi ve zengin olmamaları lazım gelirdi. Yine, din âlimlerinin rehberi bulunan Ebu Hanife ve tasavvuf ehlinin reisleri olan Cüneyd, Gavsî Azam, Ubeydullah Ahrar gibi büyüklerin de zengin olmamaları gerekirdi.

Görülüyor ki, bunlara, halk arasında bilindiği manada fakir denemez. Onlar, ilahî zattan başka, kendilerini hiçbir şeye malik bilmeyip, daima Allah'a muhtaç olduklarını zevken ve vicdanen bildiklerinden, tabîî olarak, kendilerine bu manada «fakir» denir. Keşfi nazarında, varlık yokluk biridir.

Zira, varlıkta bile varlığından faydalanabilmek için, salık yine Hakk'a muhtaçtır.

Dolayısıyla kalplerine, Allah'la olmak, bütün dış dünya alakalarını kesmek ve gönül huzuru içinde yaşamak gayesi hâkim olur.

«Fakir»in, Melamî ve sufiden farkı odur ki, fakir cennet talibidir ve nefsin hazzını ister. Melamî ve sufî ise, Hak talibidirler ve Hakk'a yakınlığı isterler. Fakirin, sufîlik makamından, bir

ileri vasfı vardır ki, o da bütün haller, ameller ve makamları kendisinden ayrı görmesi, onları sahiplenmesidir. Yani hiçbir amel, hal ve makamı kendisinde görmez ve kendisine mahsus bilmez, o kadar ki, kendisini de görmez... Onun keşif ve nazarında ne vücudu, ne zatı, ne sıfatı vardır. O, kendisini mahv ve fenada fani bulur. Yine o, hakiki varlığa nispetle, mecazî varlıkları yok sayar. >

Böylesi fakir, o fakirdir ki, peygamberler ve veliler dilinde övülmüş, medhedilmiştir.

Allah, bazı dostlarını, izzet ve şeref kubbesinin altında, yabancı gözlerden gizlemek isterse, onların zahirini, mal zenginliği ve ihtiyaçsızlıkla örter ki, böylece, dış dünyanın insanları, onları, dış dünyaya arzulu ve Hakk'ı bilmez şekilde görürler. Onların batınî cemali, yani iç güzellikleri, gönül devletleri; gaflet ehli, sır yoksunu namahremelerin gözünden işte bu suretle örtülmüş ve gizlenmiş olur.

Fakirliğin ve zühdün hakikatı olan bu keyfiyet, sufîlerin hususî vasfı ve hallerinin gereğidir.

Hizmetçiler. Tasavvuf ehlinden bazı mürşitlerin fakir görünmeyi istemelerinden murat, kendilerini kesretten, çokluktan muhafaza içindir. Bu manada onların istek ve iradeleri, Allah'ın iradesine dayalıdır. Onlar, şeriatta kötülenmiş olmayan her yola girerler. Bazıları, bütün ömürlerini, o büyük mürşitlerin, ziraat ve ticaret işlerine, onların hizmetlerine tahsis ederler. Bu hizmet, onların iç dünyalarını aydınlatır. Bu hizmetten onlar, kalp safasının ve batınî terakkinin, nafilelerle uğraştıkları makamın üstünde olduğunu müşahade ederler. Bu yoldaki hizmetçilerin, her şeyde bütün nazarları Hak'tadır ve onlar, halkı, sadece bir vasıta ve Hakk'a yol veren bir bağ, bir rabıta bilirler. Bu makamın büyüklüğündendir ki, bu makamda mürşit ve hizmetçisi, birbirlerine müsavi bulunurlar. Ancak, bu makamda hizmetçinin amelinin, iyiler ve salihlerin ameli; mürşidin de batınının, ilahî yakınlığa erenlerin batını olduğuna vukuf hasıl olmaz. Hizmetçinin gözü se-vapta, mürşidin muradı ise, sırf ilahî yakınlıktadır.

Abitler. Onlar, daimî kulluk vazifelerine ve ayrıca pek çok çeşit nafile ve ecirli amellere sarılan, onlara devam edenlerdir. Onların en büyük maksatları, ahiret sevabına nail olmaktır. Dünyaya rağbet içinde bile, sureta ibadet mümkündür. Bir kimse pek çok işle meşgul olduğu halde ibadet edebilir.

NECİP FAZIL VE ARVASÎ

Cumhuriyet tarihimizin İslamî uyanış hayatında önemli yeri olan şair ve düşünür Necip Fazıl Kısakürek'in (1905-1983) hayatının en büyük dönüm noktası, Nakşibendî Şeyhi Seyyid Abdülhakim Arvasî'yle tanışması ve onun «nazarına» gelmesidir. Bundan önceki hayatında Necip Fazıl, tamamen Batı'ya dönük, derbeder, bohem tabiatlı bir kimsedir. Dönemin tüm sanat ve edebiyat adamlarıyla arkadaşlık yapmaktadır. 1934 yılında günlerden bir gün kendisine, Eyüp taraflarında Murad Beharî dergâhında bir şeyh olduğu, bu zatın gerçekten büyük bir mistik şahsiyete sahip bulunduğu anlatılır. Necip Fazıl'da, belki de, şairane bir tecessüsle bu zata karşı bir merak uyanır; ziyaretine gitmek, değerini bizzat ölçmek ister. Ve kalkar gider. Gidiş o gidiş... Şeyh Abdülhakim Arvasî'nin sohbeti bohem tabiatlı şairin anî hidayetine sebep olur. Onu sanki mistik bir yıldırım çarpmıştır. Sonradan, İslamî cereyanlar içinde Büyük Doğu çıkışı diye adlandırılan hareket işte Necip Fazıl'ın bu Nakşî şeyhi tarafından «irşat» edilmesiyle başlar ve gelişir. Adı geçen şeyh, diğer bir koldan da Hüseyin Hilmi Işık'ı irşat edip yetiştirerek, Türkiye'deki İslamî harekete başka bir katkıda daha bulunmuştur. Burada şu hususu da belirtmek isteriz ki, Abdülhakim Arvasî ne Necip Fazıl'a, ne de Hüseyin Hilmi Işık'a halifelik icazeti vermiştir. Ama bu iki zat, o mürşitten aldıkları nefhayla, kendilerini din ve tasavvuf yoluna vermişler; her biri başka bir sahada çalışıp faaliyette bulunmuşlardır. Onların -tâbir caizse- manevî motoru Şeyh Seyyid Abdülhakim Arvasî olmuştur.

İŞIKÇILIK

«Gözü ağrıyan kime başvurur? Çöpçüye mi, hamala mı, avukata mı, matematik öğretmenine mi, yoksa göz mütehassısına mı? Elbet mütehassıs doktora gidip çaresini öğrenir. Dinini, imanını kurtarmak için çare arayan da, avukata, gazeteye, sinemaya değil, din mütehassısına başvurmalıdır. Din mütehassısı nerede ve kim? Beyrut'ta, Mısır'da, Suriye'de, Irak'ta Arapça öğrenen tercümanlar mı? Hayır. Din mütehassısları şimdi toprak altında! Şimdi dünyada bulmak çok güç...»

Hüseyin Hilmi Işık

«Türkiye» gazetesinin 12 Mayıs 1986 günü birinci sayfasında «Sohbet» başlıklı, Enver Ören imzalı yazıda, «Ülkemizde hürriyetler fazlasıyla mevcuttur. Mahkemeler serbestçe karar veriyor. İşte basın-yayın faaliyetleri her haliyle ortada. Demokratik hayat bütün müesseseleriyle işliyor» deniyordu. Bayilerde, sokakta, trende, otobüs ve vapurda okuyucu elinde görünmemesine rağmen 200 000'in üstünde basıldığı bildirilen gazetenin son hamlesi anlatılırken, kuruluşun sahip olduğu çok çeşitli yayın organları da tanıtılıyordu.

Bir vakıf haline dönüştürülen kuruluşun elindeki yayın organları şunlardır: 400 000 basan günlük bir gazete «Türkiye», kuşe kâğıda basılı «İnsan ve Kâinat» isimli aylık bilim dergisi, satışı 3 milyonu bulan «Türkiye Takvimi», ayrıca ansiklopediler, çeşitli kitaplar...

Tüm bu yayınların başında Enver Ören vardı. Deniz biyolojisi uzmanı olan Ören, uzun bir süredir yayıncılık yapıyordu. «Işıkçılar» adı verilen geniş bir çevrenin lideri, Hüseyin Hilmi Işık'ın damadıydı. Işık, Kuleli Askerî Lisesi'nde kimya öğretmenli-

ği de yapmış eski bir eğitimci ve meslekten eczacıydı. Nakşî tarikatına bağlıydı. Bu tarikatın büyüklerinden Abdülhakim Arvasî'nin öğrencisiydi. Yanında bulunmuş, bir süre derslerini de izlemişti. Nakşî tarikatının önemli ismi İmamı Rabbanî'nin «Mektubat»ından esinlenerek, telif-tercüme arası «Saadet-i Ebediyye» adlı eseriyile de tanınıyordu.

«Tam İlmihal» adıyla da bilinen eser bugüne kadar 60'a yakın baskı yapmış, on binlerce satılmıştı. Hüseyin Hilmi Işık'ın çevresinin genişlemesine, ona bağlıların artmasına neden olan kitap Serhend Yayınevi'nce hazırlanmıştı. İmamı Rabbanî Serhendli olduğu için Türkiye Gazetesi yayın grubuna bağlı bu yayınevine de Serhend adı verilmişti. «Saadeti Ebediyye» Almanca, İngilizce, Fransızca, Arapça ve Urduca dahil çeşitli dillere çevrildi, tüm dünyaya yayıldı. Yayınevinin bu ve benzeri kitaplarıyla, Işık'ın tüm eserleri, pek çoğu da ücretsiz olarak, yabancı ülkelere on binlerce gönderildi. Kitaplarda güdülen amacın, «ehlisünnetin söylediğini söylemek ve yaymak olduğu» bildiriliyordu.

HÜSEYİN HİLMİ IŞIK KİMDİR?

Hüseyin Hilmi Işık özgeçmişini şöyle anlatıyordu:

«İlk tahsilimi, baba yerim olan İstanbul'da, Eyüpsultan'da, Reşadiyye Numune Mektebi'nde yaptım. Evimden ve ilkokuldan din terbiyesi, din bilgisi aldım. Halıcıoğlu Askerî Ortaokulu ve Lisesi'nde okurken, mekteplerden Kuranikerim ve din dersleri kaldırılmıştı. Hiçbir hocamız din bilgisi vermiyordu. Onları yüksek, olgun tanıyor, çok saygılı olmak istiyordum. Fakat, mukaddesatıma saldıranları görünce, hayal kırıklığına uğradım. İman ile küfür arasında bocaladım. Küçük aklımda düşünerek, Müslümanlık olarak öğrendiğim bütün bilgilerimi inceliyordum. Hepsinin faideli, iyi, kıymetli olduğunu görüyor, bunları feda edemiyordum. Altı sene, bu iki tesir altında sarsıl-

dım. Birkaç sene önce, beraber oruç tuttuğumuz, namaz kıldığımız arkadaşlarım, öğretmenlerin ve gazetelerin iftiralarına aldanarak, ibadetten vazgeçtiler. Yalnız kalmak, beni daha da üzdü. Acaba haksız mıyım, yanlış yolda mıyım diyordum. 1929 yılında, lise son sınıfta, on sekiz yaşında idim. Kadir Gecesi, yatmıştık. Uyuyamadım. Şaşkın olarak, yatağımdan fırladım. Düşüncelerimde, imanda yalnız kalmıştım. Sıkılıyordum, bunalıyordum. Bahçeye çıktım. Hava yıldızla dolu idi. Hazreti Halid'in türbesine karşı, Halic'in ışıklı dalgaları, sanki bana, üzülmeye, sen haklısın diyorlardı. Hıçkırarak ağladım. (Ya Rabbi! Sana inanıyorum. Seni ve peygamberlerini seviyorum. İslam bilgilerini öğrenmek istiyorum. Beni, din düşmanlarına aldanmaktan koru!) diye yalvardım. Allahüteala, bu masum ve halis duamı kabul buyurdu. Kerametler, harikalar hazinesi, ilim deryası Abdülhakim Arvasî Hazretleri, önce rüyada, sonra camide karşıma çıktı. Beni çağırdı, Arabî, Farisî hiç okuyamamıştım. Eczacı mektebinde iken, Beyazıt Camii'nde haftada üç gün vaazlarına, sonra evine gittim. Bana acıdı. Sarf, nahv, mantık, fıkıh öğretti. Çok kitap okuttu. Fransızca Maten («Le Matin») gazetesine de abone ettirdi. Farisî öğretti. Emalî kasidecini, Halidi Bağdadî divanını ezberletti. Sohbetleri o kadar tatlı, o kadar faydalı idi ki, çok defa, sabahdan gece yarısına kadar yanından ayrılmazdım. Şimdi, o sohbetleri hatırladığım anlar, hayatımın en zevkli dakikaları olmaktadır. 1936'ya kadar Askerî Tıbbîye Mektebi'nde müzakereci iken, hem yüksek kimya mühendisliğine devam ettim, hem de o İslam âliminin vaazlarından, sohbetinden ve hasta ruhlara şifa olan teveccühlerinden ilim ve zevk topladım. Kalbimdeki küfür pislikleri temizlendi. İslamiyetin dünya ve ahiret saadeti için, biricik kaynak olduğunu anladım. Önceleri, büyük sandığım kimseleri, İslam âlimleri yanında, çocuk gibi gördüm. Onların ilim diye söyledikleri bazı şeylerin, ilimden, fenden çok uzak, alçakça düzülmüş planlar, iftiralarla dolu, İslam düşmanlığı olduğunu anladım. Zevkler, rüyalar, kerametler ise zaten mahrem olan

şeylerdir. 1936'dan sonra, Mamak Kimyahanesi'nde vazifeli iken, Almanca öğrenmemi ve İmamı Rabbanî Mektubabat'ını devamlı okumamı söyledi. Her fırsatta İstanbul'a gelip marifetler deryasından inci, mercan topladım. O ilim güneşinin ufulünden sonra, mahdumu mükerremi, Üsküdar, sonra Kadıköy Müftüsü, faziletli Seyyid Ahmet Mekki Efendi'nin halkayı tedrisine kabul buyruldu. Büyük bir şefkat ve maharetle fıkıh, tefsir, hadis ilimlerini talim buyurup, fakiri, (1953) icazeti mutlaka ile tedrise mezun eyledi...»

HÜSEYİN HİLMİ IŞIK'IN BAZI GÖRÜŞLERİ

– Hoparlör, teyp ve benzerleriyle ibadet etmek, iyi ve faydalı görülse bile, bidat olduğu için ve ibadetleri değiştirmeye yol açacağı için, camilere sokulmamalıdır. Radyolla, hoparlörle okunan ezan kabul olmaz. Bunların sesleriyle hareket eden cemaatın namazları sahih olmaz...

– Musikiye özenmemeli, hasıl ettiği lezzete aldanmamalıdır. Bundan ruh değil, Allahüteala'nın düşmanı olan nefis lezzet almaktadır...

– Mevlevî şeyhlikleri, sonraları, cahillerin eline düştüğünden, neyi çalgı sanarak, ney, dümbelek gibi şeyler çalmaya, dans etmeye başlamışlar, ibadete haram karıştırmışlardır...

– Müslümanlık çalışıp kazanmayı emrediyor. Kanaat demek, bir hırkaya razı olup tembel oturmak demek değildir. Kendi kazandığına razı olup, başkasının kazancına göz dikmemek demektir. Avrupa'ya medeniyeti İslamiyet getirdi. Çünkü İslamiyet iktisadî refahı sağlayan yolları göstermektedir...

– İslamiyet zekât vermeyi, ödünç vermeyi, yardımlaşmayı emretmektedir. Sınıf farklarını kaldıran bu emirleri yapanların cennete gideceğini bildirmektedir...

– Yabancı kızlara, kadınlara selam verilmez. Satranç ve her

oyunu oynayanlara selam verilmez. Kumar oynayanlara, içki içenlere, şarkıcılara ve kızlara kadınlara bakanlara selam verilmez. Zengine, zengin olduğu için selam vermek caiz değildir. Zengin önce selam verirse, cevap verilmesi farz olur...

HÜSEYİN HİLMİ IŞIK HAKKINDA BAZI GÖRÜŞLER

Hüseyin Hilmi Işık'a, Abdülhakim Arvasî tarafından «el verildiği» yani kendi halifesi olarak seçildiği bağlilarınca ileri sürülüyor, fakat bu meselenin açıklanmadığı belirtiliyordu. Işıkcılık olayının, aynen Risalei Nur talebeleri gibi «Saadeti Ebediyye» etrafında toplanan kimselerden oluştuğu, bir tarikat olmadığı, dinî ve fikrî bir cereyan gibi çalıştığı söyleniyordu. Bir şeyh gibi itibar gören Işık'ın çevresinde çok sayıda üniversite öğretim üyesi, sosyal ve ekonomik düzeyi yüksek kimseler de vardı.

«Işıkcılar» arasında bir meselede tereddüt doğduğunda «Ev böyle istiyor» veya «Bu talimat evden geldi» deniliyor ve anlaşmazlık o istikamette sona eriyordu. «Ev», Hüseyin Hilmi Işık'tı. Doğal olarak da «evin görüşlerini» damadı Enver Ören çevreye ulaştırıyordu.

«Başlı başına bir tarikat olmayan, fakat çok geniş bir kitleye telkin ve tesirde bulunan «Işıkcılık» akımının ilginç özelliklerinden biri de «kadına en kapalı cemaat» oluşturmaya idi. Gazetelerinde de kadın resmi yayımlanması söz konusu değildi. (Tespitüre uygun kız öğrenci resimleri hariç).»

Hüseyin Hilmi Işık'ın, cemaat içinde kendinden sonra ikinci önemli kişi olan damadı Enver Ören, gazetesinde kendisiyle yaptırdığı bir röportajda, «Hayatınıza yahut dünya görüşünüze etki eden önemli bir olay veya şahıs var mı?» sorusuna şu cevabı veriyordu:

– «Eş ve iş tercihi her insanın hayatına yön veren esas müessirlerdir. Evvela isabetli bir eş seçimi ve aile çevresi, sonra da

gazete kurarak yayıncılığa başlamam hayatımın en önemli hadiseleridir».

Bu kadar çeşitli ve çok basan yayın organının gerekli ilan geliri olmadan nasıl başarıyla yürütüldüğü konusuna belki de açıklık getirebilecek şu görüşler de Enver Ören'in:

– «Gayemiz ticarî değildir. Ticaret yapıyoruz amma, bunu hizmet arabasına benzin olarak kullanıyoruz...»

GÜNÜMÜZDE İŞIKÇILIK

İşıkçılık olarak isimlendirilen cemaatin lideri durumunda olan Enver Ören şu sıralarda İhlas Holding şemsiyesi altında toplanmış yüze yakın şirketin en önemli kişisi, başkanı, genel müdürü. Kendi ifadesiyle, 25 yıl önce 10 kişi ve 500 lirayla başlayan bir çaba, şimdi 500 milyon dolar değerinde ve 10 000 kişinin çalıştığı dev bir şirketler grubuna dönüştü. Cemaatin gurur kaynağı olan İhlas Holding, otomotiv, bankacılık, sigortacılık, finans, gıda, meşrubat, kimya, basın-yayın, televizyon, radyo, fuarcılık ve inşaat sektörlerinde Türkiye çapında söz sahibi durumda bugün. Cemaat çevreleri, Enver Ören'in kendisinden sonra cemaatin liderliği için oğlu Mücahid Ören'i hazırladığını konuşuyor.

MARJİNAL BİR CEMAAT: ACZMENDİLER

Kıyafetleri, eylemleri ve cami içlerinde veya avlularında yaptıkları ilginç ayinleriyle dikkatleri çeken Aczmendiler 1997'nin ilk günlerinden itibaren kamuoyunun ilgi odağı haline geldiler. Daha önce polisle çatışmaları, toplu tutuklanmalarıyla kendilerinden söz ettiren Aczmendiler, cemaat lideri Müslüm Gündüz'ün olaylı bir baskın sonucu gözaltına alınması, olayın basındaki yansımaları ve lider Müslüm Gündüz'le basılan kadının televizyonlardaki ifşaatıyla gündemin birinci maddesine yerleştiler.

Aczmendiler, Sünnî bir grup. Kendilerini Nur cemaatinin bir kolu kabul ediyorlar. Asıl bağlı oldukları tarikat Nakşibendîlik. Uzmanlar, Aczmendileri, Nakşîlik ve Kadirîlik ilkelerinin Risalei Nur çerçevesinde bir sentezi olarak görüyorlar.

Aczmendiler cemaat veya birkaç kişi olarak, başlarında siyah sarıkları, koyu renk cüppeleri ve ellerinde asalarıyla kent içinde rahatça dolaşan, nerede olurlarsa olsunlar hemen cezbe-ye dayalı ayinlerine başlayabilen, atak ve cüretli bir görünüm veriyorlar. Gecekondundan bozma, tek katlı, ahşap veya kerpiçten yapılmış eşyasız tek odalı dergâhlarında toplanıyorlar. Aczmendilerin bütün Türkiye'deki sayılarının 3 000'e yakın olduğu sanılıyor. Çoğunun ağzı laf yapıyor, özellikle basın mensuplarıyla tartışmayı seviyorlar.?

Otobüslere doluşup şehirlerarası gidip gelen ve sık sık eylem yapan Aczmendilerin mahkemelerine de aynı kıyafetle çıkmaları hukukçular arasında tartışmaya neden olmuştu.

«Sabah» gazetesi 9 ocak 1997 tarihli sayısında «Kapkara bir Tarikat» başlığıyla Aczmendiler hakkında şu bilgileri veriyordu:

«Şeyhleri Müslüm Gündüz'ün, Fadime Şahin adlı bir kadınla basılmasıyla yeniden gündeme gelen Aczmençiler, ilginç giysileri, ellerindeki asaları ve camilerdeki toplu gösterileriyle tanındılar.

Camide insanlar namaz kılarken, onlar tef çalıyordu. Uzun ve örgülü saçlarını zikir sırasında bir oraya bir buraya sallıyorlardı. Onlar yüzünden insanlar İslamiyetten korkar oldular.

Otobüslere doluşarak topluca İstanbul'a ya da Ankara'ya gidiyorlar, her seferinde de polis barikatına takılıyorlardı. Bir kandil günü televizyona çıkmak için mevlit sırasında slogan at- tılar.

Bir başka seferinde de Ayasofya'da namaz kılmaya kalkış- tılar. İzin verilmeyince Eyüpsultan Camii'ne gidip ayin yaptılar. Sivas'ta sinemayı yakmaya kalkıştılar. Başbakanlığı döneminde Tansu Çiller'e mektup yazarak dergâhlarını onarmak için para bile istediler.

Said Nursî'nin ölüm yıldönümünde okutulan bir başka mevlitte de Ankara Kocatepe Camii'nde olay çıkardılar. Atatürkü protesto ederek polisle çatıştılar. Polis de belki de ilk defa bu insanlara zor kullandı. Sonradan anlaşıldı ki, asa diye ellerinde taşıdıkları, ucu çivili bir silahtı. Polisler ve köpekleri, ucu sivri bu sopalardan nasiplerini fazlasıyla aldılar.

Duruma DGM savcısı el koydu. Terör örgütü oldukları gerekçesiyle haklarında dava açıldı. Yakalananların tümü Eskişehir Cezaevi'ne nakledildi. Saçlarının kesilmesi için de talimat verildi.

Saçlarını kesmeleri bir yana, cezaevinde onlar için özel mescit bile açıldı. Cezaevinde rahatları yerindeydi».

DİNİ CEMAATLERİN EKONOMİK FAALİYETLERİ

Türkiye'deki cemaatler son yıllarda ciddi şekilde ekonomi- ye ağırlıklarını koymaya başladılar. Ülkedeki ekonomik dinamizm, özellikle Anadolu esnafının, önce imalathaneye sonra fabrikaya geçişi, şirketleşme ve ülke zenginliğinden pay kapma yarışı dinî grupların manevî güçle birlikte ekonomik güç kazan- ma arzusunu da kamçılıdı. Işıkçılar denilen grubun lideri veya asıl liderin halifesi Enver Ören'in ekonomik alandaki başarıları, kısa zamanda yüze yakın şirketi kontrol etmesi diğerlerini de, el- lerindeki maddî imkânları şirketleşme yoluyla değerlendirmeye sevk etti.

Enver Ören ve Işıkçı cemaati ekonomik hareketliliğe ve gü- ce kavuşurken bir başka cemaat, Nurcuların en etkili liderlerin- den Fethullah Hoca eğitime öncelik veriyordu. Devletten manevî destek de alan Fethullah Hoca kısa zamanda, önce Türkiye'de sonra Orta Asya Türk cumhuriyetlerinde yüzlerce eğitim yuvası açtı, açmaya devam ediyor. Fethullah Hoca'nın çabaları Enver Ören'in plan ve programından biraz farklı. Hemen para kazan- maktan daha çok insana yatırımı tercih ediyor.

15 ocak 1997 tarihli «Radikal» ve «Son Çağrı» gazetele- rinde Tutkun Akbaş'ın bir haberi yayımlandı. Cemaatlerin kur- dukları şirketlerin adlarını ve faaliyet alanlarını da bir liste halin- de açıklayan bu haberi buraya alıyoruz.

«Siyasette ciddi biçimde ağırlıklarını hissettiren tarikatlar, ekonomi alanında da etkin olabilmek için hızla holdingleşiyor- lar. Tarikatların büyüklüğü ise artık ne kadar çok şirket ya da

holding sahibi olmalarıyla ölçülüyor.

Özellikle Refah Partisi'nin iktidarıyla devlet rantından yararlanmak isteyen tarikatler içinde Refah Partisi'ne yakın olanlar daha avantajlı iken, bugüne kadar soğuk duranlar Refah Partisi'ne yaklaşmaya başlıyorlar. Örneğin Erbakan'la ihtilafı olan Esat Coşan'ın dergâhı İskenderpaşa, bugün Refah Partisi'ne olan tavrını yumuşatmış durumda. Coşan'ın müritleri geçmiş dönemde ANAP'ı desteklemelerine rağmen, artık oylarını Refah Partisi'ne veriyorlar.

Server Holding'le ekonomi alanında hızlı bir yükselişe geçen İskenderpaşa dergâhının yanı sıra Abdülhakim Arvasi'nin tarikatinden gelen İhlas Holding'i yeni yeni tarikat içi ekonomik oluşumlar izliyor.

Özellikle bugüne kadar Nakşibendî tarikatının temsilcilerinden İskenderpaşa dergâhı, şimdi Server Holding'e dönüşürken, Gümüşhanevî dergâhına bağlı Işıkçılar ise İhlas Holding olarak anılıyorlar. Erenköy cemaatinin lideri Musa Topbaş'a bağlı şirketler, Kadirî tarikatından Haydar Baş'ın sahibi olduğu Baş Şirketler Grubu en dikkat çeken diğer holdingleşmiş tarikatler arasında yer alıyor. Tarikatler içinde İhlas Holding'den sonra Fethullah Hoca'nın şirketlerinin ikinci büyüklükte olduğu dikkat çekiyor.

Mahmut Efendi'nin lideri olduğu ve RP'nin oy deposu da olan İsmail Ağa tarikati büyük şirketleşme yoluna gitmiyor, ancak medreseler yoluyla İslamî eğitim modelini tercih ediyor. Nakşibendî tarikatının bir uzantısı olan Menzil dergâhı ile H. Hasan Efendi'nin lideri olduğu Yahyalı dergâhı ise henüz küçük şirketleşmeler sürecini yaşıyor.

Tarikatler içindeki en fakir ve dünyadan kopuk yaşayanlar ise Aczmendîler. Aczmendîler «nefis terbiyesi»ne dayanan geleneksel tasavvufî anlayıştan ayrılmıyorlar.

Süleymancılar'ın tarikat adına olmayan, cemaat mensubu sermayedarlar bulunuyor. Nurcuların bir kolu olan Yeni Asyacılar ise şirketler yoluyla holdingleşmeden uzak kalmaya çalışıyor-

lar. Nurcu lideri Mehmet Kutlular, «Biz holdingler, şirketler sahibi değiliz. Bizim yalnızca gazetemiz, yayınlarımız var. Bu şekilde hizmet ediyoruz» diyor.

İHLAS HOLDİNG

Medya kuruluşları

TGRT TV
Türkiye Gazetesi
TGRT FM
İhlas Haber Ajansı
İhlas Reklam Ajansı
Turkey Gazetesi (İngilizce-Rusça)
Türkiye Çocuk Dergisi
Byte Türkiye Dergisi
Tekstil Teknik Dergisi
İhlas Auto Sport Dergisi
Tarih ve Medeniyet
Konfeksiyon Teknik
Medikal Dergisi
Turizm Teknik Dergisi
Yapı Malzeme Teknik Dergisi
Tekstil Terbiye Teknik Dergisi
Türkiye Gazetesi Takvimi

Otomotiv Grubu

İhlas Motor
Ceres Kamyonet
Cobra Kamyon
Besta Panelvan ve Minibüs
Kia Capital
Kia Seia
Kia Clarus

İnşaat Grubu

Yalova Evleri projesi
İhlas Yuva Evleri
İhlas Marmara Evleri
İhlas Kaplıca Evleri

Sağlık Grubu

İhlas Polikliniği
Türkiye Gazetesi Hastanesi
International Hospital

Diğerleri

İhlas Ev Aletleri
Kaset Üretim ve Satış Grubu
Kimya Grubu
İhlas Finans Kurumu
İhlas Sigorta
İhlas Hayat Sigorta
Ege Bank
Yurt Bank
İhlas Törsan
İhlas Tarsan Elektronik Cihazlar
İhlas Endüstri Ürünleri ve Dış Tic. AŞ
İhlas Fuar Hizmetleri
İhlas Kargo AŞ
İhlas Elektronik Sanayi ve Tic. AŞ
İhlas ticaret merkezleri
İhlas Organizasyon
İhlas Bilgişlem
İhlas Mobilya
İhlas Dekorasyon
İhlas Pazarlama
İhlas Kömür
Databank
Bereket Gıda marketler zinciri

FETHULLAH HOCA GRUBU

Yurtiçi kuruluşlar

Asya Finans
Samanolu TV
Zaman Gazetesi
Aksiyon Dergisi
Sızıntı Dergisi
Burç FM
FEM dershaneleri
Anafen Dershanesi
İzmir Körfez Dershanesi
Ankara Maltepe Dershanesi
Adana Işık Dershanesi
İç Anadolu'da Nil Dershanesi
İş Hayatı Dayanışma Derneği (İŞHAD)
Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı
Türkiye Öğretmenler Vakfı
İzmir Yamanlar Fen Lisesi
İstanbul Fatih Koleji
Ankara Samanyolu Lisesi
Fatih Üniversitesi
Bursa Nilüfer Lisesi
Eskişehir Ertuğrul Gazi Lisesi
Erzurum Aziziye Lisesi

Yurtdışı kuruluşlar

Kırgızistan Mescit ve Kalkınma Vakfı
Yakutistan, Tuva, Hakas Çağ Öğretim İşletmeleri
Başkurdistan Serhat Eğitim ve Öğretim Hizmetleri AŞ
Çuvaşistan Ertuğrul Gazi Ltd. Şti.
Tataristan Ertuğrul Gazi Ltd. Şti.
Romanya Fetih AŞ
Moldova Fetih AŞ

Arnavutluk Gülistan Eğitim ve Yayın Tic. Ltd. Şti.
Ukrayna Kırım Çağ Öğretim Hizmetleri AŞ
Ukrayna Sema Eğitim Hizmetleri AŞ
Pakistan Çağ Öğretim İşletmeleri AŞ
Fas Samanyolu AŞ
Kuzey Irak Fezalar Eğitim Ltd. Şti.
Azerbaycan Çağ Öğretim İşletmeleri AŞ
Kırgızistan Sebat AŞ
Özbekistan Silim AŞ
Türkmenistan Başkent Eğitim ve Yayıncılık ve Tic. Ltd. Şti.
Tacikistan Şelale AŞ
Kazakistan Şelale AŞ
Moğolistan ve Buryat Çağ Öğretim İşletmeleri AŞ

SERVER HOLDİNG

Medya kuruluşları

Akra Televizyon Habercilik Yapım AŞ
Ak TV
Akra FM
İslam Dergisi
Kadın ve Aile Dergisi
Panzehir Dergisi
Yıldız TV
Yavuz TV
Vefa Yayıncılık ve Ticaret AŞ
Yavuz Televizyon Habercilik Yapım AŞ
Yıldız Danışmanlık Televizyon Reklam AŞ
Seha Neşriyat ve Ticaret AŞ

Diğerleri

Hakyol Vakfı
Akva Sigorta Aracılık Hizmetleri AŞ

Asfa Eğitim Tesisleri AŞ
Deha Grafik Röprodüksiyon Sanayii AŞ
Doğataş Çevre Düzenleme Ltd. Şti.
Fuzul Otomotiv Dış Ticaret AŞ
Gökkuşluğu Mermer Sanayi ve Ticaret AŞ
Haksu Sağlık Hizmetleri AŞ
İspa Turizm Taşımacılık AŞ
Nezafet Temizlik Hizmetleri İlaçlama İnşaat
Taahhüt ve Peyzaj Hizmetleri AŞ
Simağ İhtiyaç Maddeleri Pazarlama AŞ
Tomar Kâğıtçılık Matbaacılık Sanayii AŞ
Ümran İnşaat Taahhüt ve Ticaret AŞ
Vera İç ve Dış Ticaret AŞ
Zinde Sağlık Hizmetleri AŞ

TOPBAŞLAR HOLDİNG

Bahariye Mensucat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Altınoluk Dergisi
Erkam Yayınları
Samiefendi Vakfı
Muradiye Vakfı
Muradiye Eğitim Kurumları
Muradiye Tıp Merkezi
MSR marketler zinciri
Termikel

BAŞ ŞİRKETLER GRUBU

Baş Çelik Fabrikaları
Baş Ticaret AŞ
Baş Özel Sağlık Hizmetleri

İlmî Araştırmalar Vakfı
SESİAD (Serbest Sanayici ve İşadamları Derneği)
İPA AŞ
Mesaj TV
Meltem TV
Mesaj Dergisi
İcmal Dergisi
Öğüt Dergisi
Trabzon Mefkureci Öğretmenler Derneği
Millî Basın Kurulu

BİTİRİRKEN

«... Hiçbirimiz tekkelerin irşadına muhtaç değiliz... Türkiye, her şubede irşatlarda bulunacak kudreti haizdir...»

Mustafa Kemal Atatürk

Bu kitapta tarikat olayına, günümüzde etkin bazı dinî akımlara ve gruplara değinildi.

Alevîlik konulu kitabımızda tarih, kültür ve din kaynaklı bilgilerin ışığında doğrular anlatılmaya, ayrıntılara inilmeden bazı genel bilgi ve hükümler verilmeye çalışıldı. Çok geniş bir dönem ve birbirine bağlı çok çeşitli konuları içeren tarikat olayı Türk sosyal hayatının önemli unsurlarından biriydi. Elbette etkileri günümüze kadar sürecekti.

Konuyla ilgili bazı eksiklikler, tartışma doğurabilecek yargılar, çok özeltendiği için fonksiyonu ve gelişmesi tam anlatılamayan bazı tarikatlerle, hiç değinilmeyenler okurlarımızda değişik yorumlara yol açmış olabilir. Zaten bu yazılanlardan bir amaç da, önemli saydığımız bu konuda düşündürmek ve hoşgörölü bir tartışma ortamı açmaktı.

Bu vesileyle tarikat olayının günümüze kadar süren etkilerinin nedenlerini gözler önüne sererek kitabı genel özetle kapatmak istiyoruz.

Tarikatın kelime anlamı daha önce de belirttiğimiz gibi «yollar»dır. Burada kastedilen yol «insanı, Allah'a götüreni»dir. İslamiyetin yayılmaya başlamasından bir buçuk-iki asır sonra bu «yol» için, İslamın şartlarını yerine getirmekle birlikte birtakım incelikler de gerektiği görüldü.

Bu «başka şeyler»in başında, İslamîyetin diğer dinlerden büyük farkı olan «hem ahireti, hem dünyayı aynı anda öğren-

mek ve yaşamak» sentezi geliyordu. İnancı kişi öyle bir şekilde yaşamalıydı ki, ne tam dinin zahiri yüzü ve dünya hayatı içinde kalmalı, ne de herkesten ve her yerden el etek çekerek uzlete çekilmeliydi. Bu iki üslubu aynı anda nefsinde yaşatan kişi, İslamın bir anlamda özünü kavramış olarak yolun göstericisi, «esasî teferruattan ayırabilen» öncüsü olacaktı.

Tarikat kurucuları ve takipçileri, işte bu misyonu yerine getirmek için ortaya çıkmışlardır.

Tarikat kurucuları ve büyüklerinin çevresinde toplananların çok dindar kimselerden oluşması gibi bir şartın bulunmaması, hatta, din konusunda oldukça serbest görüşlü kimselerin bile tarikatlerde yer alması bu nedenledir. Çünkü İslamiyetin başlangıcından iki asır sonra devletle ilişkili bir «din adamları grubu» doğmaya başlamış, bunlar dine, birtakım resmî ve her zaman tartışmaya müsait yorumlar getirmişlerdir.

Tarikat kurucuları veya tarikatlere vesile olanlar ile onların takipçileri, bu resmî yorumlara daima karşı çıkmışlar, dinin devletle eşleşmesine itiraz etmişlerdir. «Hakk'a giden yolun, ancak halkla birlikte aşılabacağı» görüşünü savunmuşlardır.

Pek çok tasavvuf büyüğü, resmî dinî görüş ve sahipleriyle çatıştıkları için asılmış, sürülmüş, eziyet görmüş kâfir ilan edilmişlerdir.

Dinin kaynağında ve «yol»un üslubunda bulunan cezbe, heyecan, teslimiyet, bunu çeşitli vesilelerle duyurma ve gösterme arzusu zâhir ulemasında yoktur.

Onlar görevlerini soğuk bir vekar içinde sürdürmüşlerdir. Bir Yunus Emre'nin, bir Mevlana'nın, bir Hacı Bektaş Velî'nin, Hallacı Mansur, Cüneyd Bağdadî, Bayezidî Bistamî'nin, cemaatin günlük dinî görevlerinde öncülük eden imamlar, hocalar gibi düşünülmesi, hayal edilmesi mümkün mü?

İslamiyetin, kuruluşundan kısa bir süre sonra hem bir dünya dinî, hem bir dünya devleti hüviyeti alması, ciddî ve sağlam bir «din-devlet ittifakını» gerektiriyordu.

Dine dayalı böyle bir siyasî gücün içinde hem din muteber

şekilde temsil edilmeli, hem de devlet, din adına konuşanları kontrol edebilmeli, onlarla eşleşmeliydi.

Bu yapılmıştır. Fakat İslamiyetin, insanı fert olarak yücelten, onun hakkını, hukukunu ve insanlık onurunu her şeyin üstünde tutan, «Yaradan'dan ötürü yaratılanı hoş gören» tutumu, geri plana atılmış, devlet ve din ortaklığı bu dünyayı temsil ederken, İslamiyetin «öteki dünya romantizmi» ve Allah ile kul arasındaki ilahî mahremiyet, kaba sofularla, birtakım merasimler, hoş görüsüz din görevlileri indinde horlanmış, göz ardı edilmiştir.

İşte dervişlerin, tarikat kurucularının ve mürşitlerin bu misyonu o zaman daha da kuvvet kazanmış, halkın dinî safiyetini onlar temsil eder olmuştur. Tarikatlerin zamanla çoğalması ve etkinliklerinin artması bu yüzdendir.

Profesör Erol Güngör, «İslam Tasavvufunun Meseleleri» adlı kitabında, «Tarikatler, devlet gücü karşısında kendilerini mağdur ve güçsüz görenlerin sığındığı yerler olmuştur. Ulema kanundan başka hiçbir şey tanımayan asık yüzlü, kendisine yaklaşılmayan bir hâkim imajı yaratırken, tarikat şeyhi baba şefkatinin sembolü olabilmektedir, çünkü o 'müftüler fetva verse de sen yine kalbine danış' prensibinin temsilcisidir» diyor.»

Öyleyse tarikatler, geçmişte, sık sık iktidara bağlı yorumcular tarafından zedelenen İslamî ruhaniyeti yaşatmada rolü olan, halkı, siyasî baskılara ve onlara çok kere ortak olan zahir ulemasına ve onların hoşgörüsüz kararlarına karşı koruyan sosyal ve kültürel müesseselerdi. İslam tarihinin bir bölümünde, başka müesseseler olmadığı için tarikatler bu zarurettten doğmuşlardır.

TARİKATLERİN YÜKSELİŞ VE ÇÖKÜŞ NEDENLERİ

Tarikatlerin tarihinde, kuruluş ve kabul ediliş nedenlerinin ortadan kalkması, hatta tarikatçiliğin daha önceleri şikâyetçisi

olduğu statüyü bu kez benimseyerek yumuşaklığını yitirip kendi hoşgörüsüzlüğü içinde kemikleşmesi için uzun bir süre, birkaç asır geçmesi gerekti.

Tarikatlerin önem ve güç kazanması şu iki paralelde gelişmişti:

– Devlet ve din adamı işbirliği karşısında halkın gerçek özlemlerini temsil ettikleri, bu arada İslamiyetin dünya-ahiret sentezini öğretip yaşattıkları için manevî itibarları yükseldi, çevreleri genişledi, kemmiyet ve keyfiyet olarak önemli bir potansiyele ulaştılar.

– Bu ilgi, tarikatler arasında, (Melamîlik hariç) bir iç organizasyon gereğini doğurdu. Şeyh, tekke veya dergâh, bunların bakımını ve günlük düzeni sağlayan görevliler, şeyhin hiyerarşik çevresi, tekkeler ile merkez arasındaki ilişki, merasimler, özel kıyafatlar, işaretler... Ve bütün bunların uygulanması için gerekli akçe bulundu.

Böylece tarikatler, halkın manevî gücüyle birlikte siyasî iktidarlar karşısındaki maddî tepkisini de temsil eder oldular. Bazı tarikatler bunu, dünyevî güçlerini artırmak için kullanırken bazıları, siyasî hareketlere katılmada, hatta iktidara karşı yerel direnişler düzenlemek veya dış tesirlerle millî birlik ve bütünlük aleyhinde ilişkilere girmek yolunda harcadılar.

Tarikatlerin maddî ve manevî gücü, ulemanın ve din adamlarının gücünü aşınca, siyasî iktidarı temsil eden sultanlar, vezirler, krallar, tarikatlerin bu gücü kendi aleyhlerine kullanmasını önlemek için onlarla işbirliği yolları aradılar ve buldular. Bu da, tarikatleri ve mensuplarını, en başta şikâyetçi oldukları, «siyasî iktidarla ortaklık» statüsüne oturttu.

Bunun sonucunda da tarikatler misyonlarının en önemli özelliğini kaybettiler.

.....
Daha sonra, İslamiyetin ve din adamlarının devlet yönetiminde, siyasî iktidarları tayin ve azilde tesirleri azalmaya başladı. Batı'dan gelen laiklik, içerde bazı müesseselerle ilişki ku-

rarken, kendi müesseselerini de ithal etti. Halkın siyasî güce iştirakini sağlayan siyasî oluşumlar dönemine girildi. Meşrutî kurumlar, kamuoyunu temsil eden ve yönlendiren yeni organizasyonlar gelişti. Bunlar sosyal hareketliliği, şu veya bu istikamette temsil görevini yüklediler.

Devlet-din ayrılığı kesinleştikçe tarikatlerin faaliyet alanı daraldı. Sadece tasavvufun çizdiği sınırlar içine çekildi. Bu da kabaca, kitlelerin veya kişilerin moral ezikliğini uzlette aramaları, «kenara çekilmeleri», sosyal dinamizmin dışına çıkmalarıydı.

Modern çağda, insanın zihin çabası artar, günlük meşgaleler çoğalırken böyle bir «uzlet» daha çok kişisel olma durumundaydı. Böylece tarikatlerin kitlesel etkileri de kalmadı.

Ancak, demokratik kuruluşlarla Anayasa kurumlarının sosyal ve politik ihtiyaçlarla çizilen fonksiyonları tam olarak yerine getirmediği durumlarda, sosyal bir ihtiyaç olarak doğan ve eski bir geleneğin birikimi olan tarikatlerden en canlı olanlarının yeniden kitle hareketlerinin, toplumun horlanan, yok sayılan bazı kesimlerinin ve düşüncelerinin sözcüsü durumuna girmeleri, böylece yeniden aktivite kazanmaları mümkündü.

Tarikatlerin, siyasî ve sosyal planda yerini alan, onların bazı din dışı ihtiyaçlarının da sözcülüğünü yapmalarına artık lüzum bırakmayan kurumlar, bu misyonlarını muhakkak bilinçli olarak sürdürmelidir.

Basında ve kamuoyunda, «irticai kımıldamalar, tarikat özendiriciliği, irticai ayinler ve ev toplantıları» olarak anılıp sunulan birtakım bazı hareketlerin nedenleri arasında birçok kez dinin geri planda etken olduğu, asıl faktörün sosyal, politik, hatta ekonomik bazı unsurlardan kaynaklandığı da unutulmalıdır.

Ayrıca, ve her şeye rağmen, tarikatçılığın tasavvufa dayalı bir geleneği olduğu hatırlanmalı, olayı, eğer gerçekten tarikatçılıksa, kaba softanın ve çağdışı görüşlerin çağa ve geleceğe direnişi şeklinde yorumlarken iyice düşünülmelidir.

AYDINLARA DÜŞEN GÖREVLER

Cumhuriyet dönemiyle birlikte Türkiye, sosyal hayatında köklü değişikliklere uğradı. Kültür kurumlarını temelinden gözden geçirdi, yeniledi. Siyasî otorite ile halk ilişkilerinde, günlük hayatı tanzim eden, ferdin fertle, ferdin toplumla ve devletle ilişkilerini yeniden düzenleyen kanunları hemen uygulamaya koydu. Çabuk ve köklü bir değişim yaşanmaya başlandı. Osmanlı Devleti'nin coğrafya ve milletler birliği olarak küçülüp dağılması, uzun ve yıpratıcı savaşlar, münevver kitlenin kurtuluş reçetelerinde anlaşmazlığa ve zıtlasmaya düşmesi, bu derin değişikliğin siyasî otoritece tartışmasız uygulanmasını, böylece yepyeni bir devletin ortaya çıkmasını sağladı.

Türkiye Cumhuriyeti, tüm müesseseleriyle çağa uymak zorundaydı. Devleti kuranlar bu konuda en küçük tavize bile yanaşmıyor, böylece yeni Cumhuriyet'in gösterilen ve hedeflenen istikamette emin adımlarla yürümesi sağlanıyordu.

Demokrasiye geçişten önce, o dönemin özellikleri içinde devletin temel çatısı kurulmuş, kanunlar yapılmış, eski ve fonksiyonu bitmiş tüm kuruluşlar, alışkanlıklar atılmıştı. Fakat demokrasiyle birlikte ve demokrasinin tabîî şeyleri içinde «kültürün bütün şubeleri gelenek ve görenekler, bazı eski müesseseler, dinle doğrudan veya dolaylı ilgili düşünce ve eylemler» tartışma zeminine getirildi.

Bu olgulardan bazıları Cumhuriyet'in isabetli teşhisiyle zaten görevlerini bitirmişler, maddî ve manevî birtakım sömürü araçları olarak cemiyetin sırtından yaşamaya devam etme şanslarını kaybetmişlerdi. Bunların bir defa daha dirilmesi, diritilmesi mümkün değildi. Bunları tasfiye eden, gerçekte Cumhuriyet kanunları değil, toplumun kendisiydi.

Fakat asırların birikimiyle bir çırpıda silinip atılamayacak, toplumun tümüne veya bir kısmına hâlâ sözcülük edebilecek bazı geçmiş uzantılar da vardı. Demokrasiyle tartışılmaya, sözcü ve koruyucu bulmaya başlayan bu düşünce sistemleriyle müessese-

seler ve kültür ocakları yeniden Türkiye zemininde görünmeye başladılar.

Burada talihsizlik, meseleyi öfkeyle, sloganlarla, heyecan ve tarafgirlikle karşılamak, överek veya söverek, bir kutuplaşma sorunu yapmak olmuştur.

Bazı din adamları ile toplumun büyük kesiminde yaşayan bazı manevî heyecanların ve İslamîyetin sosyal ağırlığından güç alan bazı müesseseselerin demokrasiyle birlikte Türkiye platformunda ağırlığını duyurması karşısında, olaya objektif bakmak ve meseleye bilimsel açıdan bakmak gerekirken, mesele siyasî tartışma konusu yapılmış ve yozlaştırılmıştır.

Bunda, olgunun temelinde ve amacında politika bulunmadığı halde olaya sahip çıkıp istismar etmek isteyen bazı sağcı politikacılar kadar, bu istismara kızıp, kaynağa inmeden olayı geleneksel «irtica» tarifiyle yerin altına iten öteki kesim de aynı şekilde hatalıdır.

Türkiye 60 milyonluk genç bünyesinde kalkınma ve büyüme olgusunun tüm dinamiklerini taşıyan bir ülkedir. Cumhuriyet sağlamdır, bekçileri vardır. Her Türk ve Müslüman, birer zabıta vakası niteliğindeki istisnaları dışında, «irtica» kavramının tüm uzantılarına ve kıskırtmalarına karşıdır.

Türkiye'de büyük Müslüman kitle, dininin bütün gereklerini, Cumhuriyet hükûmetlerinin ve demokratik anayasaların kollama ve korumacılığı altında yerine getirebileceği, ancak böyle bir sistem içinde dindar bir vatandaş olarak rahat edebileceği inancındadır. Yakın tarihimizde, mutaasıp Müslümanları kullanarak siyasî iktidar peşinde koşan parti ve politikacıların hangi oranda iltifat gördüğünü, daha sonra nasıl saf dışı edildiğini birlikte izledik.

Teokratik devlet ve hilafet özelemlerinin birer fantezi olmaları ileri geçmediği, geçemeyeceği de artık sık sık her çevredeki aydınlarımızca kabul edilmekte, tekrarlanmaktadır.

Türkiye'deki kültür tartışmalarının, sosyal çalkantıların, eskiye duyulan nostalji ile yenilik adına yapılanların parlamento-

larda, politik kulislerde konuşulup tartışılmasından ve kararların oralarda çıkmasından önce, ülkenin aydınları asgarî müştereklerde birleşebilseler, olayları, insan hakları, çağdaş demokrasi ve değişen dünyanın şartları içinde değerlendirip hükme bağlarsalar pek çok anlamsız çatışma, provokasyon ve kampaşma önlenilecektir.

Türkiye'deki din olayına ve bazı kişisel tepkileri «örgütlü irtica» olarak damgalama heveslerine sağlıklı bir yaklaşım yapmanın zamanı herhalde gelmiştir. Bazı fantezileri ve demokratik haklardan uzak tutulmaya çalışılan düşünce ve grupların sosyal, kültürel ve politik hayata katılma istemlerini «örgütlü irtica» olarak damgalamanın geri tepen ve demokrasimizi zedeleyen bir silah olacağı akıldan çıkarılmamalıdır.

Değerlendirmeler, yargılar, ister dinden, ister ateizmden kaynaklansın, acımasız, hoşgörüsüz ve bilgisizce yapılsa, onun da adı yobazlıktır.

Bu arada, Türkiye'nin gündemine acılı bazı olaylarla gelen veya getirilen Alevî-Sünnî konusunun gereksizliğini bir kez daha ifade etmek isteriz. Profesör Dr. Ethem Ruhi Fıçlalı'nın, «Türkiye'de Alevîlik, Bektaşîlik» isimli eserinin son sayfalarındaki tespitlerini hatırlamakta yarar var:

«... Türk olarak, aynı inanca mensup insanlar olarak birbirimize düşmek, bize bir şey kazandırmaz, ama -Allah korusun- devletimizi tüketir. Pir Sultan Abdal, 'İki kardeş karşı karşı salındı/Ciğerciğim delik delik delindi' derken şüphesiz Şah İsmail ile Yavuz Sultan Selim arasındaki mücadelenin, hatta 1980 öncesi acı ve haince tezgâhlanmış oyunların, vicdanlarda doğurduğu ıstırapı dile getiriyordu. İster Alevî, ister Sünnî olalım, şu hususu hiç hatırdan çıkarmayalım. Sünnîlik ve Alevîlikten önce gelen bir şey vardır. O da inanmak, Müslüman olmaktır... Biz din olarak İslamiyeti seçtiğimizden beri Hazreti Muhammed'in aşkı ve muhabbeti ile dolmuş, onun hayatını ve yolunu hayatımıza örnek tutmuş emsalsiz milletiz. Öyle ki, onun sevdiklerini sevmek, kızdıklarına kızmak, bizim ayırıcı vasfımız olmuştur. O, eh-

libeytim dediği ailesine, yani damadı Hazreti Ali, sevgili torunları Hazreti Hasan ve Hüseyin ile kızı Hazreti Fatıma'ya sevgi ve bağlılık gösterilmesini istemiştir; Türk milleti bunu, diğer bazı İslam milletleri, mesela Şii'ler gibi siyasî bir istismar vasıtası kılmaksızın, Alevîsi Sünnîsiyle bir emir telakki edip inancını buna göre ayarlamıştır... Sünnîlik ve Alevîlik, Türk kültüründe, aslında Hazreti Peygamber ve ashabı ile Hazreti Ali'nin yolunu belirleyen esasların iç içe girmiş görünüşleridir. Sözgelisi Türkiye'de, ister Sünnî ister Alevî olsun hiç kimse, çocuğuna 'Yezid' adını koymamış, tam tersine bu kelimeyi bir hakaret yahut küfür için kullanmış ve kullanmaktadır. Ayrıca halkımızın çocuklarına özellikle, 'Mehmet, Ali, Hasan, Hüseyin, Emine, Fatıma, Ayşe' adlarını verişî tesadüf olmasa gerekir... Sünnî sözü 'Hazreti Peygamber'in yolunda olan' anlamına geldiğine Hazreti Ali de onun yolunun şaşmaz bir takipçisi olduğuna göre, Alevîlerin de aynı yolda bulunmaları, Hazreti Ali sebebiyle kaçınılmazdır. O halde bir ayrılıktan söz edilmemesi gerekir... Ölçümüz, Hazreti Ali'nin 'Benim yüzümden iki kişi yok olmuştur. Sevip hakkımda ileri giden, sevmeyip aleyhimde bulunan' ve 'Muhammed'in gerçek dostu, isterse soyu ona ulaşsın, Allah'a en çok itaat edendir. Muhammedin düşmanı da, isterse soyu ona ulaşsın, yakın olsun, Allah'a karşı çıkandır' şeklindeki sözleri anlamlıdır».

KAYNAKÇA

Ahilere Dair Halktaki Bilgiler; Hasan Fehmi TUGAL
Alevî-Bektaşî Nefesleri; Abdülbaki GÖLPINARLI
Ana Britannica
Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri;
Dr. Ahmet Yaşar OCAK
Boğaziçi'nde Tarih; Samiha AYVERDİ
Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler; Mustafa KARA.
Büyük Larousse
Divanı Kebir'den Seçmeler; Mithat Buharhi BEYTUR
Folklor ve Etnografya Araştırmaları, Anadolu Sanat Yayınları
Gizli Türk Dinî Oyunları; Vahit Lütfü SALCI
Hazreti Ali; Necip Fazıl KISAKÜREK
İlk Mutasavvıflar; Profesör Dr. Fuad KÖPRÜLÜ
İmâmiye Şiası; Profesör Dr. Ethem Ruhi FİĞLALİ
İslam Ansiklopedisi; MEB
İslam Düşünürleri; Profesör Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU
İtikadî İslam Mezhepleri; Profesör Dr. Ethem Ruhi FİĞLALİ
Kolonizatör Türk Dervişleri; Profesör Ömer Lütfü BARKAN
Mevlana Celaleddin; Abdülbaki GÖLPINARLI
Meydan Larousse
Mezhepler ve Tarikatlar; Abdülbaki GÖLPINARLI

Mezhepler ve Tarikatlar; Dr. Abdülkadir ŞENER
Mezhepler ve Tarikatlar; Dr. Hasan GÜLEÇ
Mezhepler ve Tarikatlar; Dr. Mehmet DEMİRCİ
Mezhepler ve Tarikatlar; Dr. Mehmet ŞENER
Mezhepler ve Tarikatlar; Osman EKİCİOĞLU
Mezhepler ve Tarikatlar; Profesör Dr. Ethem Ruhi FİĞLALİ
Mezhepler, Tarikatlar; Mustafa KARA
Tasavvuf Terimleri Sözlüğü; Dr. Süleyman ULUDAĞ
Tasavvuf ve Mezhepler Tarikatlar Tarihi;
İsmet Zeki EYÜBOĞLU
Tasavvuf ve Tarikatlar; Dr. Selçuk Eraydın
Tasavvufun Boyutları; Anna Maria SCHİMMELL
Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar; Doç. Dr. Yaşar Nuri ÖZTÜRK
Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış; Hasan Âli YÜCEL
Türkiye'de Alevîlik, Bektaşîlik; Profesör Dr. Ethem Ruhi FİĞLALİ
Yüz Soruda Tasavvuf; Abdülbaki GÖLPINARLI